

Crkveno zajedništvo, duhovno i pastoralno vodstvo

Ivančić, Branimir

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:963808>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

BRANIMIR IVANČIĆ

**CRKVENO ZAJEDNIŠTVO, DUHOVNO I
PASTORALNO VODSTVO**

DIPLOMSKI RAD

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

BRANIMIR IVANČIĆ

CRKVENO ZAJEDNIŠTVO, DUHOVNO I PASTORALNO VODSTVO

DIPLOMSKI RAD
iz Pastoralnoga bogoslovlja
kod prof. dr. sc. Alojzija Čondića

Split, 2024.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	4
UVOD.....	5
1. CRKVENO ZAJEDNIŠTVO U NEKIM CRKVENIM SPISIMA	7
1.1. Svetopisamski temelji crkvenoga zajedništva.....	7
1.1.2. Svetopisamski smisao pojma <i>koinonia</i>	8
1.2. Zajedništvo u duhu Drugoga vatikanskog sabora	9
1.2.1 Crkva kao teandrička stvarnost.....	9
1.2.2. Riječ Božja kao uporište zajedništva	10
1.2.3. Jedinstvo Crkve.....	11
1.2.4. Ekleziologija zajedništva prema pobudnici <i>Christifideles laici</i>	12
1.2.5. Zajedništvo euharistijskog stola.....	13
1.3. Sinodalnost i zajedništvo.....	14
1.3.1 Crkva kao poslanje.....	16
1.3.2. Sudjelovanje i suodgovornost	17
1.4. Duhovnost zajedništva	18
1.4.1 Odnos pastira i zajedništva	19
2. CRKVENO ZAJEDNIŠTVO U MISLI TEOLOGA	20
2.1. Ekleziologija zajedništva prema Walteru Kasperu	20
2.1.1. Smisao pojma <i>communio</i>	20
2.1.2 Karizme i suodgovornost	21
2.1.3. Crkva kao otajstvo	22
2.2. Zajedništvo u Crkvi prema Josephu Ratzingeru	23
2.2.1. <i>Pneuma</i> , euharistija i zajedništvo.....	24
2.2.2. Crkva kao sakrament zajedništva.....	25
2.2.3. Temelji kršćanskoga zajedništva.....	27
3. PASTORALNO I DUHOVNO VODSTVO U ŽUPNOJ ZAJEDNICI	29
3.1. Župa kao krajnje mjesto očitovanja Crkve	29
3.1.1. Župa: zajednica zajednicâ	30
3.1.2. Župa prema HBK-a.....	31
3.2. Duhovno vodstvo župne zajednice	33
3.2.1. Osobine i način djelovanja duhovnoga vođe	34
3.2.2. Duhovno zlostavljanje i sektaška zastranjenja u crkvenim ustanovama.....	35

3.3. Pastoralno vodstvo župne zajednice	36
3.3.1. Prezbyter kao vođa župne zajednice	37
3.3.2. Opasnosti i izazovi pastoralnoga vodstva	39
ZAKLJUČAK	41
KRATICE	43
LITERATURA	44
Izvori:	44
Ostala bibliografija:	45
a) Knjige/zbornici:	45
b) Članci	46
Mrežna mjesta	48
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	50
SUMMARY	51

SAŽETAK

Zajedništvo (*koinônia*) je riječ utkana u Sveto pismo od Staroga i Novoga zavjeta do Pavlovih spisa temeljeći se na materijalnim i duhovnim stvarnostima, a predstavlja sudioništvo u zajedničkom poslanju i vjerovanju u Presveto Trojstvo. Takvo gledanje na vertikalno i horizontalno zajedništvo za svakog vjernika proizlazi iz sakramenta krštenja, kada je pozvan graditi Kraljevstvo Božje ovdje na zemlji. Drugi vatikanski sabor naglašava opći poziv na svetost i sve veću potrebu uključivanja svih vjernika kako bi zajedno kročili prema Bogu. Stoga je bitno aktualno sažeto izvješće s *Biskupske sinode* (2021./2024.), u kojoj su naglašeni aspekti sinodalnosti, suodgovornosti, sudjelovanja i poslanja Crkve. U tome su posebno važni glasovi vodećih teologa 20. st. Josepha Ratzingera i Waltera Kaspera koji na svoj način progovaraju o spomenutim pojmovima u okviru njihove ekleziologije. Očitovanje zajedništva najbolje se vidi u župnoj zajednici, u međusobnom odnosu vjernika laika i u odnosu vjernika laika i pastira. Posebno je bitno naglasiti pastoralno vodstvo župe koje nosi i svoje opasnosti poput individualizma, birokratizma ili elitizma koji nisu zanemarivi problemi suvremenog doba. Uz pastoralno vodstvo izuzetno važno je duhovno vodstvo kojemu je cilj pratiti i usmjeravati drugu osobu prema susretu s Bogom. Nažalost, uz druge oblike zlostavljanja potrebno je pisati o duhovnom zlostavljanju i sektaškim zabludama u Crkvi, koje su sve više zastupljene. Zajedništvo je Crkve opipljivo, stoga ga je potrebno uvijek snažiti, ali ne zaboravljajući da je korijen svega molitva i sjedinjenje s Kristom. Iz *slušanja* se javlja nadahnuće za pastoralno i duhovno djelovanje uvijek na korist vjernika i na spasenje duša.

Ključne riječi: zajedništvo, suodgovornost, sinodalnost, osluškivanje, individualizam, poslanje, karizme, jedinstvo, župa, pastoralno i duhovno vodstvo.

UVOD

Sveti Pavao, kao jedan od apostolskih vođa, pozdravlja Korinćane poručivši im: „Vjeran je Bog koji vas pozva u zajedništvo Sina svojega Isusa Krista, Gospodina našega“ (1Kor 1,9). Zajedništvo (*koinônia*) o kojemu Pavao govori temelji se na tvarnim i duhovnim stvarnostima. Riječ je o zajedničkom poslanju i radu, vjerovanju i osjećanju, jer bit temeljnoga zajedništva jest udioništvo u božanskim dobrima. Kako onda tako i danas tema vertikalnoga i horizontalnoga zajedništva, duhovnoga i pastoralnoga vodstva veoma je izazovna i aktualna.

Vodeći računa o teološko-pastoralnim označnicama zajedništva i pastoralno-duhovnoga vodstva i njihovoj krizi u sklopu individualističkih i sekularnih društveno-kulturnih previranja, temu obrađujemo u tri dijela počevši od svetopisamskog uporišta, Drugoga vatikanskoga sabora i drugih novijih crkvenih spisa. Zatim govorimo o zajedništvu prema sažetomu izvješću *Biskupske sinode* (2021./2024.), a ukratko prikazujemo smisao sinodalnosti, sudjelovanja, suodgovornosti i poslanja Crkve.

Drugo poglavlje čine stavovi dvojice vodećih teologa 20. stoljeća: Waltera Kaspera (1933.) i Josepha Ratzingera (1927.-2022.), koji su, svatko na svoj način, progovarali o spomenutim pojmovima u okviru svojih shvaćanja praktične ekleziologije.

U trećemu poglavlju prikazujemo smisao duhovnoga i pastoralnoga vodstva u župnoj zajednici s posebnim osvrtom na pojam župe i njezino tumačenje u spisima Hrvatske biskupske konferencije. Osim o pastoralnoj suradnji pastira i vjernika laika također raspravljamo o pastoralnim prijemima i nevoljama, kao što su duhovno zlostavljanje i sektaške zablude u Crkvi.

Papa Franjo veoma jezgrovito opisuje smisao crkvenoga zajedništva tvrdeći: „Crkva je, naime, tijelo koje čine brojni udovi, koji svi služe jedni drugima i koje sve pokreće ista ljubav: ona Kristova (usp. 1Kor 12,12). Uvijek imajte na umu da ljepotom i bogatstvom te raznolikosti toga zajedništva svijetu donosite Isusa; to je najsnažnije sredstvo kojim naviještate evanđelje, više od riječi! Samo hodeći zajedno kao braća i sestre, otkrivamo da svijet ne završava s nama... da se zajednica ne stvara u ogledalu i da bratstvo ljude čini slobodnijima i sretnijima.“ Nadalje govori: „Župa je mjesto gdje s ljubavlju hodimo zajedno u različitostima podrijetla te kulturnih i društvenih stanja... ona je mjesto na kojemu se susrećemo i upoznajemo, otkrivajući da svatko ima nešto jedinstveno što može dati i primiti. Kroz različite formativne aktivnosti, oratorij, brigu o siromašnima, starijim osobama, usamljenima, pratnju zaručičkih parova ili mladih

obitelji, te sportske aktivnosti ili glazbene sastave, pripremate teren, katkada malo suh i tvrd, kako biste sijali ljubav i promijenili područje na kojemu živite u raskošnu poljanu, bogatu dobrim plodovima evanđelja.“¹

Iz toga govora postaje jasnije opipljivo zajedništvo Crkve koje uvijek iznova treba snažiti i jačati. No, opasnost je zapasti u ravnodušnost i aktivizam te zaboraviti smisao crkvenoga zajedništva, duhovoga i pastoralnoga vodstva, tj. da je u njihovu središtu izgradnja i sjedinjenje s Kristom. Iz toga odnosa izvire svi ostali odnosi i vizije, potječu svi crkveni pothvati i djelatnosti, u njemu treba oslušivati nadahnuće za učvršćenje zajedništva i strategiju pastoralno - duhovnoga vodstva.

¹ Franjo, *Zajedništvo se stvara hodeći zajedno*, u: <https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2023-03/papa-franjo-hodocasnici-zupe-rho-zajednistvo.html> (18. 5. 2024.).

1. CRKVENO ZAJEDNIŠTVO U NEKIM CRKVENIM SPISIMA

Izvanredna biskupska sinoda, održana u Rimu 1985. godine, u želji „da Crkva ponovno proživi Koncil, da ponovno doživi ozračje njegova crkvenog zajedništva“², naglašava da je u središtu saborske misli govor o zajedništvu. Cilj je Sinode bio potaknuti i pomoći odlučnijemu „posvješćivanju dara i odgovornosti koje svi vjernici laici i svatko od njih posebno imaju u zajedništvu i u poslanju Crkve.“³ Sukladno tomu, *Biskupska sinoda (2021./2024.)* oživljuje duh Drugoga vatikanskog sabora i osuvremenjuje goruće poteškoće u Crkvi slušajući, susrećući se i razlučujući životnu stvarnost.⁴ Da bi Crkva u tome uspjela, treba produbiti smisao zajedništva.

1.1. Svetopisamski temelji crkvenoga zajedništva

U Starome zavjetu pojam zajedništva prikazan je u savezu između izabranoga naroda i Jahve. Cjelokupno bogoštovlje Izraelaca odražava potrebu zajedništva s Bogom prinoseći „žrtvu pričešnicu“ (Lev 3,3) kao zajedničku žrtvu. Izraelci svoje zajedništvo iskazuju zakonima, molitvama i solidarnošću, koje uobličuju u obitelji i društvu polazeći od saveza s Bogom.

S druge strane, u Novome zavjetu apostolsko zajedništvo temelji se na Isusu Kristu (Dj 2,42-47), koji na početku svojega javnog djelovanja okuplja Dvanaesticu (Mk 3,14) koja su bila „jedno srce i jedna duša“ (Dj 4,32). Sv. Pavao u svojim poslanicama naglašava da svaki krštenik prijanja uz Krista i postaje dionik tog otajstva (usp. Rim 6,3. Ef 2,5). Udioništvo u euharistijskoj gozbi za njega predstavlja istodobno „zajednicu sa Sinom“ (1Kor 1,9) i sjedinjenje udova Tijela (usp. 1Kor 10,17). Slično je i kod evanđelista Ivana, kod kojeg učenici prihvaćaju navještaj „Riječi života“ i ulaze u zajedništvo s apostolima, a po njima s Isusom i Ocem (usp. 1Iv 1,3. 2,24).

² Ema Vesely, Sinoda biskupa '85: proživjeti, provjeriti i promicati Koncil, *OŽ*, 41 (1986.), 5., 400.

³ Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Christifideles laici* (30. 12. 1988.), KS, Zagreb, 1997., 2. (dalje: CL).

⁴ Usp. Želimir Puljić, *Sinoda je plod Drugog vatikanskog sabora*, u: <https://ika.hkm.hr/dokumenti/nadbiskup-puljic-sinoda-je-plod-drugoga-vatikanskog-sabora/> (21. 3. 2024.).

1.1.2. Svetopisamski smisao pojma *koinonia*

Sveto pismo uporište je za riječ koju je istaknula Izvanredna sinoda 1985. godine, a to je zajedništvo (*κοινωνία/communio*). Što točno znači *κοινωνία*? Radi se o riječi, koja dolazi iz korijena na grčkomu jeziku: *koinon*, a možemo ju definirati kao „međusobni suodnos zajedništva i učešća (*communione e partecipazione*) s drugima u istoj zbilji koja im upravo kroz učešće postaje zajednička. U to zajedništvo ulaze osobe (božanske i ljudske) koje su u životnom suodnosu s obzirom na isti spasovni događaj. Temeljni izvor, pa ako hoćemo i dolazište, svih tih zajedničarskih suodnosa jest zajedništvo s Ocem po Sinu u Duhu Svetom.“⁵ Prvenstveno označava zajedništvo s Kristom (1Kor 1,9) te nije plod ljudske snage ni kompromisa, nego je djelo Duha Svetoga (2Kor 13,13), kojemu cilj „nije oblikovanje samodostatne i u sebi savršene osobnosti, nego oblikovanje člana koji živi na savršen način odnose u koje je smješten.“⁶

Izraelac se nikada ne pojavljuje sâm, on je uvijek član zajednice izraelskoga naroda, ništa ne radi izdvojeno i nezavisno. Može imati različitu ulogu u zajednici, ali uvijek je kao član integriran u zajednicu. Svijest o izraelskom zajedništvu nastavlja i prvi kršćani u svojim zajednicama, koje su prožete duhom ljubavi.⁷ Radi se o Isusovu pravilu, koje je kršćanima ostavljeno u baštinu da, vođeni njime, nikoga ne odbacuju, nego da ga očituju kao „izvor i cilj autentične kršćanske zajednice.“⁸

Primjer izraelskoga naroda svjedoči o „zajedništvu koje uvijek počinje od Boga, no ostvaruje se tek kada čovjek odgovori ne samo svojom riječju nego i cijelim svojim životom.“⁹ Prva odrednica zajedništva u Svetom pismu jest čvrsto zajedništvo s Kristom. Preko Krista došla je riječ koja i dalje nastavlja govoriti svojoj Crkvi. Ostale odrednice koje se očituju u zajedništvu među kršćanima jesu: unutarcrkveni dijalog, suodgovornost i suradnja.¹⁰

⁵ Bonaventura Duda, Crkva kao zajedništvo-koinonia, *BS*, 58 (1988.), 4., 143.

⁶ Papinska biblijska komisija, *Biblija i moral. Biblijski korijeni kršćanskog djelovanja*, KS, Zagreb, 2010., 127.

⁷ Usp. Isto, 128.-131.

⁸ Isto, 135.

⁹ Taras Barašćevski, Unutarcrkveni dijalog - izraz i put ostvarenja crkvenog zajedništva, *BS*, 88 (2018.), 3., 554.

¹⁰ Usp. Isto, 543.

1.2. Zajedništvo u duhu Drugoga vatikanskog sabora

Katoličko shvaćanje zajedništva u duhu Drugoga vatikanskog sabora polazi od biblijskoga shvaćanja označavajući dioništvo na osobi Isusa Krista, a ne samo bratsko zajedništvo kao što tvrde protestanati.¹¹ Zajedništvo nije apstraktna teorija ili ideologija, nego „životni princip Crkve“¹² očitovan u svakodnevnom životu kršćanina. Drugi vatikanski sabor govori o Crkvi kao sakramentu jedinstva, očitovanu u svijesti i odgovornosti pojedinca koji odražava to na široj društvenoj razini.¹³

1.2.1 Crkva kao teandrička stvarnost

Ekleziologija Drugoga vatikanskog sabora ne donosi jednu, sažetu definiciju Crkve, no može ju se opisati kao „sakrament zajedništva s Bogom“ koji sadrži „istodobno sinodalni i hijerarhijski ustroj.“¹⁴ S takvoga stajališta treba se polaziti i gledati na vidljivu strukturu Crkve koja je bila slikovito prikazana tijekom povijesti izraelskoga naroda, a bit će ostvarena na koncu vremena.¹⁵ Crkva je „složena stvarnost koja nastaje sraščivanjem ljudskoga i božanskoga elementa.“¹⁶

U korijenima je zajedništva Duh Sveti, koji prebiva u srcu svakoga vjernika i potiče ga na sinovski odnos s Kristom, ali ga isto tako vodi u služenju drugima pomoću različitih službi i karizmi Crkve.¹⁷ „Duh je jedinstvo ljubavi“ koji omogućava vjernicima „jedinstvo (zajedništvo) u različitosti osobnog izraza iste vjere (jedinstvo u različitosti).“¹⁸ Središte takvoga zajedništva, božanskog odnosa s ljudima, jest sakramentalno zajedništvo kojemu je „Krist glava toga Tijela; slika Boga nevidljivoga; on je prije sviju i sve se na njemu temelji.“¹⁹ Opasnost je pozivati se na Duha, a izigravati zajedništvo, ili pak neku molitvenu skupinu ili pokret uzdizati iznad župne zajednice, jer svako pre naglašavanje jednoga razara drugo.²⁰

¹¹ Usp. Walter Kasper, *Narod Božji - Tijelo Kristovo - Communio u Duhu Svetom. O ekleziologiji polazeći od Drugoga vatikanskog sabora*, *Communio*, 39 (2013.), 116., 17.

¹² Nela Gašpar, »Communio teologija« Drugoga vatikanskog koncila kao polazište i temelj sinodalnosti, *BS*, 86 (2016.), 2., 329.

¹³ Usp., Drugi vatikanski koncil, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen Gentium* (21. 11. 1964.), KS, Zagreb, 2008., 1. (dalje: LG).

¹⁴ Nediljko Ante Ančić, *Crkva u društvenim promjenama*, CuS, Split, 2007., 130.

¹⁵ Usp. LG, 2.

¹⁶ LG, 8.

¹⁷ Usp. LG, 4.

¹⁸ N. A. Ančić, *Crkva u društvenim promjenama*, 132.

¹⁹ LG, 7.

²⁰ Usp. N. A. Ančić, *Crkva u društvenim promjenama*, 133.

Svi ljudi pozvani su u novi Božji narod²¹ u kojega se ulazi krštenjem²², a svi na svoj način mogu sudjelovati u vidljivim crkvenim strukturama. Posebno se to očituje u razvitku pastoralnih vijeća, prezbiterskih vijeća, biskupijskih sinoda, u kojima se svako mišljenje uvažava.²³ Župna zajednica postaje nositelj pastorala, a ne samo crkvena hijerarhija. No, sinodalni stil djelovanja „ima uporište u poštivanju vodstvene uloge pastira i pridonosenju što boljem ostvarenju te uloge. Omalovažavanje njihove uloge nikako ne bi bilo izraz autentičnog crkvenog zajedništva, niti bi se autentična sinodalnost mogla pozivati na takvo što.“²⁴

Zato saborski dokumenti naglašavaju nebeski značaj zajedništva u Duhu Svetom, jer, iako različiti i raspršeni, ujedinjeni smo u Kristu.²⁵ To se nebesko zajedništvo očituje u hijerarhiji u kojoj je papa „trajno i vidljivo počelo i temelj jedinstva i zajedništva“²⁶, a partikularne Crkve čine jedinstvo sa sveopćom Crkvom²⁷. To se najprije očituje u „svetom bogoslužju, u kojem po sakramentalnim znakovima na nas djeluje sila Duha Svetoga.“²⁸

1.2.2. Riječ Božja kao uporište zajedništva

Prema saborskoj konstituciji *Dei Verbum*, uporište zajedništva jest Riječ Božja koja se utjelovila i tako nam omogućila da postanemo „zajedničari božanske naravi.“²⁹ Saborski oci govore: „Očito su, dakle – po premudroj Božjoj odluci – Sveta predaja, Sveto pismo i crkveno učiteljstvo tako uzajamno povezani i združeni da jedno ne postoji bez drugih, a sve skupa – svako pojedino na svoj način – pod djelovanjem jednog Duha Svetoga uspješno pridonosi spasenju duša.“³⁰

Božja riječ prisutna u Crkvi upućuje na božanski izvor zajedništva oko kojega se vjernici također skupljaju: „Crkva je uvijek častila božanska Pisma kao i samo Gospodinovo Tijelo jer ona – iznad svega u svetom bogoslužju – ne prestaje uzimati i vjernicima pružati kruh života sa stola kako Božje riječi tako i Kristova Tijela.“³¹ Na

²¹ Usp. LG, 13.

²² Usp. LG, 11.

²³ Usp. N. A. Ančić, *Crkva u društvenim promjenama*, 135.

²⁴ Nikola Vranješ, Ostvarivanje sinodalnog stila pastoralnog djelovanja na župnoj razini. Djelovanje kao autentičan izričaj zajedništva Crkve, *BS*, 80 (2010.), 4., 1213.

²⁵ Usp. LG, 13.

²⁶ LG, 18.

²⁷ Usp. LG, 23.

²⁸ LG, 50.

²⁹ Drugi vatikanski koncil, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi *Dei Verbum* (18. 11. 1965.), KS, Zagreb, 2008., 2. (dalje: DV).

³⁰ DV, 10.

³¹ DV, 21.

takav način Bog, koji je progovorio nekoć u Starom zavjetu, progovara i danas svojoj Zaručnici i svakome od nas te nas tako uvodi u zajedništvo Presvetoga Trojstva.³² Stoga je nama povjerena riječ da ju slušamo i živimo u skladu s njom.³³ Crkva danas treba to opravdati u „liku solidarnosti, pomoći i suodgovornosti.“³⁴

Budući da je, kako tvrdi papa Benedikt XVI. (2005.-2013.), „cijeli narod Božji 'poslani' narod“³⁵, svi moraju biti uključeni u navještaj riječi Božje. Sukladno tomu, „nijedan vjernik u Krista ne može se osjećati da je izvan te odgovornosti koja proizlazi iz sakramentalne pripadnosti Tijelu Kristovu“³⁶, posebno se odnoseći na crkvenu hijerarhiju, ali i na vjernike laike koji žive u svijetu i mogu tomu lakše doprinijeti.³⁷

1.2.3. Jedinstvo Crkve

Slika zajedničke i osobne povijesti spasenja jest Bog Otac, koji se brine za sve te želi da „svi ljudi tvore jednu obitelj i da se međusobno susreću kao braća.“³⁸ To djelo usavršeno je djelom Isusa Krista, Riječi Božje koja je sama htjela biti dio naše zajednice.³⁹ Zato je važno promicati jedinstvo, jer je to poslanje Crkve koja je najuže sjedinjena s Bogom u Kristu i tako „pokazuje svijetu da pravo vanjsko društveno jedinstvo izvire iz jedinstva duša i srdaca, to jest iz one vjere i ljubavi po kojima je njezino jedinstvo nerazrješivo sazdana u Duhu Svetome.“⁴⁰ Zbog toga se očituje da Crkva „nije ljudska ni društvena tvorevina.“⁴¹ Misijsko djelovanje Crkve nije produkt čežnje za materijalnim dobrima, prozelitizma ili koristoljublja, već je riječ o djelatnosti koja „proizlazi iz volje Boga“⁴² koji hoće da „se svi ljudi spase“ (1Tim 2, 4-6). U tome vidu cilj je saborskih

³² Usp. DV, 8.

³³ Usp. T. Barščevski, Molitva i trajna formacija kao dužnosti u svećeničkom životu, *Vrhbosnensia*, 27 (2023.), 2., 235.

³⁴ Nikola Dogan, Ekleziologija suodgovornosti. Biblijsko-dogmatski temelji, *Diacovensia*, 12 (2004.), 1., 31.

³⁵ Benedikt XVI., Apostolska pobudnica *Verbum Domini* (30. 9. 2010.), KS, Zagreb, 2011., 94.

³⁶ Isto.

³⁷ Usp. Isto.

³⁸ Drugi vatikanski koncil, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* (7. 12. 1965.), KS, Zagreb, 2008., 24. (dalje: GS).

³⁹ Usp. GS, 32.

⁴⁰ GS, 42.

⁴¹ Alojzije Čondić, *Bijahu postojani (Dj 2,42)*, CuS, Split, 2023., 145.

⁴² Drugi vatikanski koncil, Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad Gentes* (7. 12. 1965.), KS, Zagreb, 2008., 7.

tekstova „promicati obnovu jedinstva među svim kršćanima“⁴³, koja se vrši preko svih vjernika, a osobito preko svećenika i biskupa.⁴⁴

1.2.4. Ekleziologija zajedništva prema pobudnici *Christifideles laici*

Vjernici laici, živeći u svijetu prepunom radosti i žalosti, pozvani su suočiti se sa svojim poslanjem u društvu.⁴⁵ Premda je Crkva pozvana 'biti u svijetu, ali ne od svijeta' (usp. Iv 17,16)⁴⁶, ipak „njezina svjetovna dimenzija ne umanjuje njezin temeljni identitet - ustanovljenje od Krista.⁴⁷

Ova pobudnica, pozivajući se na Drugi vatikanski sabor, temelji svoj nauk na trima bitnim čimbenicima krštenja:⁴⁸ „krštenje nas preporuča na život sinova Božjih, sjedinjuje nas s Isusom Kristom i njegovim Tijelom koje je Crkva; pomazuje u Duhu Svetom učinivši nas duhovnim hramovima.“⁴⁹ To označava udioništvo u Kristovoj trostrukoj službi, zajedničko dostojanstvo svih kršćana, čime smo pozvani na zauzeto djelovanje i odgovornost za život u svijetu.⁵⁰ Međutim, „jednostran ili pasivan pristup laikatu može dovesti u pitanje poimanje njihova izvornog apostolata, smisao evangelizacije i otvaranje Crkve društveno-kulturnim procesima“⁵¹, stoga je bitno razjasniti smisao i poslanje službujućega svećeništva te bit i suodgovornost zajedničkoga svećeništva. U tome sklopu treba istaknuti da „ekleziologija zajedništva Drugoga vatikanskog sabora, koja uključuje te pretpostavlja komplementarnost i uzajamnost različitih službi i karizmi unutar Crkve, u vidu cjelovitog ostvarenja vlastitog poslanja, želi pozitivno vrednovati nezamjenjiv kršćanski angažman vjernika laika u svijetu.“⁵²

Osim u sudjelovanju navještaja evanđelja, u pastoralnom ustroju Crkve, vjernici laici, čija se osobitost i posebnost očituje u *indole secolare/svjetovnoj naravi*,⁵³ prema

⁴³ Drugi vatikanski koncil, Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (21. 11. 1964.), KS, Zagreb, 2008., 1.

⁴⁴ Usp. Drugi vatikanski koncil, Dekret o službi i životu prezbitera, *Presbyterorum ordinis* (7. 12. 1965.), KS, Zagreb, 2008., 2. (dalje: PO).

⁴⁵ Usp. GS 1.

⁴⁶ Usp. CL, 3.-6.

⁴⁷ Hrvoje Kalem, Teologija laika - polazeći od prenošenja i priopćavanja vjere, *Vrhbosnensia*, 21 (2017.), 2., 453.

⁴⁸ Goran Dabić, Lik, narav i spasenjsko poslanje vjernika laika u Crkvi, *BS*, 78 (2008.), 3., 565.

⁴⁹ CL, 10.

⁵⁰ Usp. G. Dabić, Lik, narav i spasenjsko poslanje vjernika laika u Crkvi, 568.

⁵¹ A. Čondić, Poslanje vjernika laika u pastoralu nekad i danas, *CuS*, 51 (2016.), 2., 303.

⁵² Đuro Hranić, Službe vjernika laika u crkvenoj zajednici: današnje ekleziološke perspektive, *Diacovensia*, 9 (2001.), 1., 68.

⁵³ Usp. LG, 32. CL, 15.

pobudnici *Christifideles laici*, prije svega pozvani su na svetost.⁵⁴ Njihovo je prvobitno poslanje nužno povezano sa zalaganjem u svijetu tako da „već sama življena svetost koja potječe od sudjelovanja u životu svetosti Crkve predstavlja temeljni doprinos izgradnji same Crkve.“⁵⁵ Zajedništvo ostvareno u tim okvirima predstavlja „središnji sadržaj 'tajne', tj. božanske odluke spasenja čovječanstva“⁵⁶, što uključuje i „vlastiti doprinos“⁵⁷ vjernika u društveno-kulturnim pothvatima te obavljanju katehetske službe ili službi lektora i akolita,⁵⁸ kojima je cilj „dijakonija, tj. služenje.“⁵⁹

1.2.5. Zajedništvo euharistijskog stola

Izvor i središte kršćanskoga zajedništva (*communio*) i poslanja (*missio*)⁶⁰ jest euharistija, čiji je „cilj zajedništvo ljudi s Kristom te po Njemu s Ocem i Duhom Svetim.“⁶¹ Euharistija predstavlja duboko i nedokučivo otajstvo za kršćane i hranu za njihovo djelovanje i za život vječni. Nalazi se u „središtu crkvenog života,“⁶² jer ona „obuhvaća i prožima sve stvoreno, sjedinjuje nebo i zemlju.“⁶³

Odnos vjernika i euharistije temeljito opisuje papa Ivan Pavao II. (1978.-2005.): „Dar Krista i njegova Duha, koje primamo u euharistijskom zajedništvu, preobilnom puninom ispunjaju čežnje za bratskim jedinstvom koje se nastanjuju u ljudskome srcu, a istodobno iskustvo bratstva, ostvarena u zajedničkom sudjelovanju za istim euharistijskim stolom, uzdiže na razinu koja je daleko iznad jednostavnog iskustva ljudske gozbe.“⁶⁴ Euharistija povezuje i sjedinjuje različito, čini da se ostvari istinsko jedinstvo. U euharistijskome otajstvu temelji se „blago Crkve, srce svijeta, zalog ispunjenja za kojim svaki čovjek, makar i nesvjesno, žudi. Otajstvo veliko, koje nas nadvisuje, a zasigurno i kuša sposobnost našega razuma da ide iznad pojavnosti.“⁶⁵

Ispravno shvaćeno euharistijsko slavlje u vjericima pobuđuje ljubav za druge, osjećaj pripadnosti jednih drugima. To nije izdvojeni čin jedne zajednice ili pojedinca,

⁵⁴ Usp. CL, 17.

⁵⁵ H. Kalem, Teologija laika - polazeći od prenošenja i priopćavanja vjere, 453.

⁵⁶ CL, 19.

⁵⁷ CL, 20.

⁵⁸ Usp. CL, 23.

⁵⁹ CL, 22.

⁶⁰ Usp. Gisbert Greshake, *Biti svećenik u ovom vremenu*, KS, Zagreb, 2010., 94.

⁶¹ Ivan Pavao II., Enciklika o euharistiji i njenom odnosu prema Crkvi *Ecclesia de Eucharistia* (17. 4. 2003.), Verbum, Split, 2003., 22. (dalje: EdE).

⁶² Isto, 3.

⁶³ Isto, 8.

⁶⁴ Isto, 24.

⁶⁵ EdE, 59.

nego je to sveobuhvatno slavlje koje nas upućuje na druge, jer nam se Krist dariva kako u tome sakramentu, tako i u svim drugim sakramentima. Razvidno je da „Crkva može slaviti i častiti otajstvo Krista prisutnog u euharistiji upravo zato što se sâm Krist njoj prvi darovao u žrtvi križa.“⁶⁶ Euharistijska molitva poziva i okuplja vjernike da „pričesnike Tijela i Krvi Kristove, Duh Sveti sabere u jedno.“ Euharistijsko slavlje u vjericima pobuđuje zahvalnost i promjenu života jer 'onaj tko blaguje Isusa Krista, taj će živjeti po njemu' (usp. Iv 6,57).

Govor o crkvenomu zajedništvu, ističe papa Benedikt XVI., podrazumijeva uvijek „horizontalni i vertikalni smisao, i oni su međusobno neodvojivi: riječ je o zajedništvu s Bogom te zajedništvu s braćom i sestrama. Te se dvije dimenzije otajstveno susreću u daru euharistije.“⁶⁷ Stoga je bitno da se otajstva ukorijene u životu vjernika, tj. da budu sakramentoliki jer tvore stvarnost „koja je ontološki utemeljena na krstu i hranjena euharistijom; ta stvarnost zahtijeva vidljivi izričaj u životu naših zajednica.“⁶⁸ Iskustvo primljenih dobara potiče vjernike da ih ne zadržavaju za sebe, nego da ih prenose drugima, pa da kao i apostoli posvjedoče: „Što smo vidjeli i čuli, navješćujemo i vama da i vi imate zajedništvo s nama“ (IIv 1,3).

1.3. Sinodalnost i zajedništvo

Po krštenju se ulazi u zajednicu vjernika i njegovom milošću crkvena zajednica živi i djeluje zajedno, jednim srcem i jednim duhom.⁶⁹ Zajedništvo Kristovih vjernika ne dopušta ravnodušnost prema Crkvi i pastoralu, nego zahtijeva sinodalni duh u pastoralnome radu.

Da bismo razlučili smisao *sinodalnosti*, treba razjasniti neke ključne pojmove. Pojmovi *sinoda* i *sinodalnost* oduvijek su se koristili, što možemo vidjeti tijekom crkvene povijesti. Kardinal Walter Kasper (1933.) tvrdi da je riječ „sinoda sastavljena od dviju grčkih riječi *syn* (jedni s drugima, zajedno) i *hodós* (put). *Sinodalnost* u općenitom smislu znači zajedničko biti na putu čitava Božjeg naroda u zajedništvu s apostolskom

⁶⁶ Benedikt XVI., Apostolska pobudnica *Sacramentum caritatis* (22. 2. 2007.), KS, Zagreb 2008., 14. (dalje: SC).

⁶⁷ Isto, 76.

⁶⁸ Isto, 76.

⁶⁹ Usp. XVI. redovna opća skupština Biskupske sinode, *Sinodalna Crkva u poslanju - Sažeto izvješće s prvog zasjedanja* (4.-9. listopada 2023.), Uvod. (dalje: *Sažeto izvješće*).

službom.“⁷⁰ S druge strane, prema *Biskupskoj sinodi (2021.-2024.)* „sinodalnost prije svega označava poseban stil koji karakterizira život i poslanje Crkve, izražavajući njezinu narav kao Božjega naroda koji zajedno hodi i koji se okuplja, pozvan od Gospodina Isusa u snazi Duha Svetoga da naviješta evanđelje. Sinodalnost bi se trebala izražavati u redovitosti života i djelovanja Crkve.“⁷¹ Riječ *sinoda* potječe iz crkvene tradicije, koja je označavala crkvene sabore ili različite skupove na kojima bi se raspravljalo o aktualnim temama. Svjedoci smo sinodalnoga kretanja Crkve koje je potaknuo papa Franjo u cilju sve većega crkvenog jedinstva i živosti. U *Sažetom izvješću* s prvoga dijela Sinode, održanoj u listopadu 2023. godine, naglašava se „dublja svijest da smo svi braća i sestre u Kristu“ i da je svaki krštenik „pozvan na suodgovornost za zajedničko poslanje evangelizacije.“⁷²

Sinodalnost je starodrevni pojam te je „izraz dinamične i žive tradicije.“⁷³ Prema *Sažetom izvješću* Biskupske skupštine, radi se o izričaju, koji uključuje sve i svakoga, ali je ujedno i poziv da se svi uključe, a to podrazumijeva „uzajamno slušanje, dijalog, razlučivanje zajednice i stvaranje konsenzusa kao izraza koji Krista čini prisutnim u Duhu Svetom.“⁷⁴

Da bismo odgovorili na pitanje: *Kako ostvariti sinodalnost Crkve?*, treba znati da sinodalnost nije plod ljudskih vještina komunikacije, dogovora ili nagodbe, nego je to djelo Duha Svetoga, koji u nama izvodi da možemo odgovoriti na poziv Crkve. Takva slika nužno nas upućuje na kraljevstvo Božje koje će se ostvariti tek „kada Bog bude sve u svemu.“⁷⁵ To znači da je „obnova kršćanske zajednice moguća samo priznavanjem prvenstva milosti. Ako nedostaje duhovne dubine, sinodalnost ostaje površna obnova.“⁷⁶

Na tome je tragu splitski teolog Nikola Bižaca (1949.), koji je svojedobno ustvrdio da je „sinodalnost drugo ime za priznanje vlastite nedostatnosti u razumijevanju kompleksnosti nove kulture u nastajanju i problema koje ona unosi u živote vjernika. Sinodalnost je nužan korektiv, obogaćujuća nadopuna, izraz relacijskog mišljenja svjesnog da se vlastiti identitet pa i identitet svakog nositelja službe u Crkvi može graditi

⁷⁰ W. Kasper, *Papa Franjo – revolucija nježnosti i ljubavi. teološki korijeni i pastoralne perspektive*, KS, Zagreb, 2015., 77.

⁷¹ *Vademecum - za Sinodu o sinodalnosti*, u: <https://sinoda.hbk.hr/vademecum.html> (24. 3. 2024.), pogl. 1.

⁷² Usp. *Sažeto izvješće*, 1a.

⁷³ Isto, 1f.

⁷⁴ Isto, 1h.

⁷⁵ Isto, 2b.

⁷⁶ Isto, 2c.

i izgraditi samo u komplementarnom odnosu s drugim, čuvajući evanđeoski primat drugoga. Sinodalno uvažavanje svakovrsnih profesionalnih i karizmatičkih kompetencija članova naroda Božjeg ne samo da povećava vjerojatnost ispravnog čitanja znakova vremena i primjerenog odgovora na probleme ljudi/kršćana, već duh, praksa i mentalitet sinodalnosti omogućuju vjernicima iskustvo crkvene zajednice kao svoje duhovne domovine koja ih ozbiljno uvažava i u kojoj zajedno s drugima tragaju za zajedničkim odgovorima na pitanja kako živjeti Evanđelje danas.“⁷⁷

Zajednica vjernika, koja sinodalno prosuđuje crkvenu i društvenu stvarnost u svrhu sazrijevanja pastoralne svijesti, ima sposobnost „stanovite podudarnosti s božanskim stvarnostima“⁷⁸ koja se zove „*sensus fidei*, osjećaj vjere naroda Božjega.“⁷⁹ Zato je ključno razlučivanje i sudjelovanje svih krštenika.

1.3.1 Crkva kao poslanje

Posve je jasno da „jedinstvo dolazi s križa Gospodnjega“⁸⁰ jer je jedino takva perspektiva cjelovita i ispravno shvaćena. Pastoralna cjelovitost bitno uključuje *poslanje*, jer uskrsli Krist, želeći da svjedoče „sve do kraja zemlje“ (Dj 1,8), šalje učenike rekavši im: „Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga“ (Mt 28,19). Iz toga zaključujemo „da je Crkva poslanje“.⁸¹ U *poslanju* Crkve bitna je *suodgovornost* jer svi krštenici imaju jednako dostojanstvo počevši od zaređenih službenika do vjernika laika.⁸² U posuvremenjenju pastorala i u težnji za obnovom crkvenih struktura, uključujući vjernike laike, bitno je također nadilaziti opasnosti „od klerikalizacije laika, stvaranja neke vrste laičke elite koja nastavlja nejednakosti i podjele među Božjim narodom.“⁸³

Zahvaljujući raznim karizmama, Crkva je ojačana djelovanjem Duha Svetoga, koji ju „pomlađuje i obnavlja“⁸⁴ te usmjeruje njezino poslanje. Poslanje se ne smije temeljiti isključivo na vlastitim snagama, nego, osim činjenja, prvenstveno treba biti usmjereno na molitvu, na što upućuje *Sinoda o sinodalnosti (2021.-2024.)*: „zaređeni su

⁷⁷ Nikola Bižaca, Sinodalnost preduvjet uspjeha nove evangelizacije. *CuS*, 47 (2012.), 3., 297.-298.

⁷⁸ Usp. *Sažeto izvješće*, 3c.

⁷⁹ A. Čondić, Priprema i prvi dio Sinode o sinodalnosti 4. - 29. listopada 2023., *CuS*, 59 (2024.), 1., 3.

⁸⁰ Usp. *Sažeto izvješće*, 7d.

⁸¹ Isto, 8a.

⁸² Usp. A. Čondić, Priprema i prvi dio Sinode o sinodalnosti, 10.

⁸³ Usp. *Sažeto izvješće*, 8f.

⁸⁴ Usp. *Sažeto izvješće*, 10a.

službenici pozvani živjeti svoju službu Božjem narodu u stavu blizine osobama, prihvaćanja i slušanja svakoga, te njegovati duboku osobnu duhovnost i život molitve.“⁸⁵

Polazište *poslanja* jest teološki misterij Crkve, koji označuje otajstveni početak Crkve u Božjem naumu, što „pokazuje Crkvu kao znak i sredstvo Božjeg plana spasenja svijeta“⁸⁶, kojoj je Krist središte i polazište za svako djelovanje. Stoga se u poslanju prije svega „ne radi o 'činjenju', nego najprije o vjerodostojnom predstavljanju Kristova djelovanja u sakramentu, riječi, dijakoniji i načinu vlastitoga življenja, a potom i o pripravljanju srca za primanje Božjih darova i njihovu oplođivanju u poslanju za druge.“⁸⁷

1.3.2. Sudjelovanje i suodgovornost

Poslanje, sudjelovanje i suodgovornost međusobno se isprepliću jer su neodvojive stvarnosti koje izviru iz susreta s Kristom te ih u pastoralu treba usklađivati. U sklopu njihove praktične primjene, na prvomu dijelu Sinode istaknuto je da su „poteškoće s kojima se susrećemo u prevođenju ove jasne evanđeoske vizije u pastoralne izbore znak naše nesposobnosti da živimo u skladu s evanđeljem i podsjećaju nas da ne možemo podržati one koji trebaju pomoć, osim kroz naše osobno i društveno obraćenje.“⁸⁸

Ako su, s obzirom na *sudjelovanje i suodgovornost* svih vjernika u poslanju, temeljne teološko-pastoralne postavke ispravno postavljene, kršćanin svjedoči ljubav za druge i pokazuje sposobnost drugoga saslušati i prihvatiti. Drugim riječima, „stavljanje Isusa Krista u središte našeg života zahtijeva određenu samopožrtvovnost. Iz ove perspektive, slušanje zahtijeva spremnost na decentralizaciju sa sebe kako bi se napravilo mjesta za druge.“⁸⁹ U tom vidu, „svrha sinodalnosti, u sastavu i funkcioniranju tijela u kojima se oblikuje, jest poslanje. Suodgovornost je za poslanje: to potvrđuje da smo doista okupljeni u Isusovo ime, to oslobađa participativna tijela od birokratskih ograničenja i svjetovnih logika moći i čini okupljanje plodnim.“⁹⁰

⁸⁵ Usp. *Sažeto izvješće*, 11b.

⁸⁶ Anđelko Domazet, Crkva i njezina dosljednost poslanja, *BS*, 9 (2021.), 3., 483.

⁸⁷ G. Greshake, *Biti svećenik u ovom vremenu*, 262.

⁸⁸ Usp. *Sažeto izvješće*, 15f.

⁸⁹ Isto, 16c.

⁹⁰ Usp. *Sažeto izvješće*, 18a.

1.4. Duhovnost zajedništva

Ulaskom u treće tisućljeće, istaknuvši „da je perspektiva u koju treba smjestiti čitav pastoralni hod *svetosť*“⁹¹, sveti je papa Ivan Pavao II. osobito naglasio „da postoji i drugo veliko polje na kojemu će trebati izraziti odlučnu plansku zauzetost na razini sveopće Crkve i partikularnih Crkava: područje zajedništva (*koinônia*), koje utjelovljuje i očituje samu bit otajstva Crkve... Ostvarujući to zajedništvo ljubavi, Crkva se očituje kao 'sakrament'.“⁹²

Da bi se zajedništvo ostvarivalo i produbljavalo u životu sveopće ili mjesne Crkve na razini župne zajednice ili crkvenih pokreta i udruga, ustrajno treba njegovati odrednicu *duhovnosti zajedništva*. To znači posve težiti posvemašnjemu sjedinjenju i predanju volji Božjoj jer u suprotnom zajedništvo i poslanje, suodgovornost i sudjelovanje u pastoralnomu radu postaju samoupitni, površni i neučinkoviti. No, duhovnost i zajedništvo oplemenjuju se prije svega na riječi Božjoj i euharistiji.

Duhovnost zajedništva označuje „ponajprije pogled srca, usmjeren na otajstvo Presvetog Trojstva koje boravi u nama i čije svjetlo treba vidjeti također na licu braće i sestara koji su pokraj nas.“⁹³ To ujedno znači i sposobnost da možemo čuti i osjetiti bližnjega pored sebe te ga učiniti Božjim darom za sebe.⁹⁴ Suodgovornost, kao konstanta crkvenosti, znači prije svega „znati dati prostora bližnjemu“ te na takav način pokušati učiniti od Crkve „dom i školu zajedništva.“⁹⁵

Zauzeti jasne zajedničke crkvene stavove nemoguće je bez duhovne hrane, a to je molitva. Bez molitve je teško bilo što učiniti, a prije svega treba ostvariti zajedništvo s Bogom: „Ostanite u meni i ja u vama“ (Iv 15,4). Povezanost s Bogom „sama je bit, duša kršćanskog života i uvjet svakoga vjerodostojnog pastoralnog života.“⁹⁶ Naučiti Boga moliti i otvoriti se njegovim nadahnućima, ući u zajedništvo osoba trojstvena je logika koja je dana svakom kršćaninu na ostvarenje. Zato kršćanski pogled na život i ostvarenje zajedništva uvijek gleda na primat milosti, ne oslanjajući se na vlastite snage i sposobnosti, nego na pouzdanje u Božju milost⁹⁷ jer je „milosrđe sam temelj na kojem

⁹¹ Ivan Pavao II., Apostolsko pismo, *Novo millennio ineunte* (6. 1. 2001.), KS, Zagreb, 2001., 30. (dalje: NMI).

⁹² Isto, 42.

⁹³ Isto, 43.

⁹⁴ Usp. Isto, 43.

⁹⁵ Isto, 43.

⁹⁶ Isto, 32.

⁹⁷ Usp. NMI, 38.

počiva život Crkve. Cjelokupno njezino pastoralno djelovanje moralo bi biti obavijeno nježnošću koju pokazuje prema vjernicima.“⁹⁸

1.4.1 Odnos pastira i zajedništva

U duhu govora o odnosu pastira i zajedništva, a na tragu Drugoga vatikanskog sabora papa Franjo naučava da je „ministerijalno svećeništvo jedno od sredstava koje Isus koristi za službu svome narodu, ali naše veliko dostojanstvo izvire iz krštenja, koje je dostupno svima.“⁹⁹ U tome smislu nositelj pastirske službe (*officia*) zajednice vjernika jest pastir (svećenik, biskup), koji snagom svetoga reda djeluje *in persona Christi et Capitis*¹⁰⁰ jer je uzet od naroda i postavljen u službu naroda (usp. Heb 5,1). No, svetim krštenjem „svi su bez iznimke nositelji crkvenog života (*communio*) i crkvenog poslanja (*missio*).“¹⁰¹ Da se ne bi svećenička služba obezvrijedila, bitno je naglasiti da, između ostaloga, zaređeni službenik ima službu vodstva, što ne znači „vršenje vlasti, biti postavljen na viši položaj, nego u skladu s evanđeljem služiti jedinstvu Božjega naroda koji je u svojoj sveukupnosti pozvan na svetost.“¹⁰²

Zaređeni službenik kao pastir i vođa zajednice nije puki upravitelj pastoralnih pothvata niti djeluje autoritarno, nego je osoba koja povezuje druge s Kristom, i zato ne smije pasti u zamku funkcionalizma, tj. svoditi svećeničku službu na koordinaciju tehničkih stvari unutar župne zajednice.¹⁰³ Razvidno je da „nositelji službe nisu odijeljena, posebna skupina, 'jedan blok' od 'dvaju blokova' u Crkvi, nego stoje u službi jedne zajedničke Crkve.“¹⁰⁴ Konkretno, to znači da pastir mora u svojoj župnoj zajednici promicati sinodalni oblik pastorala i zajednički tražiti crkvena rješenja za suvremene izazove u individualiziranom i globaliziranom društvu, a to „u bitnome ne mijenja njegov smisao i svrhu poziva.“¹⁰⁵

⁹⁸ Franjo, Bula najave izvanrednoga Jubileja milosrđa *Misericordia vultus* (11. 4. 2015.), KS, Zagreb, 2015., 10.

⁹⁹ Franjo, Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium* (24. 11. 2013.), KS, Zagreb, 2013., 104. (dalje: EG).

¹⁰⁰ Usp. PO, 4.-6. KKC, 1548.

¹⁰¹ G. Greshake, *Biti svećenik u ovom vremenu*, 36.

¹⁰² Isto, 36.

¹⁰³ Usp. A. Čondić, *Ustani, zove te. Bogoslovno-pastoralna razmišljanja*, CuS, Split, 2013., 187.

¹⁰⁴ G. Greshake, *Biti svećenik u ovom vremenu*, 115.

¹⁰⁵ Ljubo Zadrić, Relacionalno-komunionalni identitet svećenika, *Vrhbosnensia*, 27 (2023.), 1., 37.

2. CRKVENO ZAJEDNIŠTVO U MISLI TEOLOGA

Zanimanje za temu zajedništva očigledno je kako kod mnogih teologa, tako i kod nekadašnjeg prefekta Kongregacije za nauk vjere Franje Šepera (1905.-1981.) čije nam pronicave riječi i danas 'odzvanjaju' u ušima: „Aktualnost i važnost ove teme sve je očitija. Raste naime 'suodgovornost', kako pastira tako i cjeline vjernika, po aktivnom učešću i ispitivanju i rješavanju najtežih problema što danas potresaju životom Crkve. Posrijedi je baština Drugog vatikanskog koncila koju vrhovni pastir Crkve i biskupi u vršenju svog autoriteta treba da imaju jasno pred očima kako bi uspostavili autentičnu suradnju svih snaga udova Crkve u cilju općeg dobra.“¹⁰⁶ Dva vodeća teologa 20. st. Walter Kasper i Joseph Ratzinger (1927.-2022.) također su se bavila ovom temom, čije ćemo stavove iznijeti.

2.1. Ekleziologija zajedništva prema Walteru Kasperu

Polazište ekleziologije zajedništva za Waltera Kaspera predstavlja dio iz zajedničke kršćanske vjeroispovijesti '*credimus ecclesiam*' čime „postaje jasno da vjera nije individualna, nego zajednička vjera.“¹⁰⁷ Osobna vjera kršćanina znači pridruživanje „zajedničkoj vjeri čitave Crkve svih vremena i svih prostora, sinkronijski i dijakronijski; ona je sudioništvo u jednom evanđelju i zajedništvo u jednoj vjeri.“¹⁰⁸ Osnovna nit vodilja njegove ekleziologije jest tema zajedništva - *koinônia/communio*, koja predstavlja želju i smisao ekleziologije Drugoga vatikanskoga sabora.¹⁰⁹

2.1.1. Smisao pojma *communio*

Temeljni smisao pojma *koinônia/communio* za Waltera Kaspera „nije zajedništvo između kršćana, nego sudioništvo kršćana (*participatio*) u Isusu Kristu, Duhu Svetom, evanđelju te osobito euharistiji.“¹¹⁰ Koristeći sliku trsa i loze i primjenjujući je na Tijelo Kristovo i Crkvu, ona predstavlja „Duhom Kristovim ispunjenu stvarnost zajedništva (*communio*). Ona potpuno živi od Krista, po Njemu i u Njemu, on je neprestano uzdržava i nosi, stalno je iznova hrani i oživljava, a ona ima udjela u njegovoj mucu i križu, kao i u

¹⁰⁶ Franjo Šeper, Crkva je "communio" - zajedništvo svih vjernika, *BS*, 58 (1988.), 4., 149.

¹⁰⁷ W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, KS, Zagreb, 2013., 22.

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ Usp. Isto, 19.-21.

¹¹⁰ Isto, 30.

njegovu uskrsnuću i njegovu novom životu.¹¹¹ Na takav način Crkva je „ikona Trojstva“ koja nam je „darovana“¹¹² na rast i izgradnju.

Govoreći o zajedništvu, pod pojmom *communio* „podjednako pripadaju i jedinstvo i raznolikost. Kao takva raznolikost u jedinstvu, Crkva je znak i oruđe jedinstva čovječanstva u kojem se raznolikost naroda, kultura i rodova jednostavno ne dokida, nego je pomirena u novom pravednom uređenju i civilizaciji ljubavi“¹¹³, označena kao „izvorna realnost i izvorna čežnja čovjekova.“¹¹⁴ Pod izričajem *communio* Walter Kasper smatra da „upućuje na pravu stvar (*res*) iz koje Crkva dolazi i za koju živi. *Communio* ne označava strukturu Crkve, nego njezinu bit ili, kako Koncil kaže: njezin misterij.“¹¹⁵

Pojam *communio* treba shvaćati „ne samo osobno – kao udio u Kristu i kao najunutarnije osobno zajedništvo s njim, već i eklezijalno – kao zajedništvo u Kristu. Osobno kao i eklezijalno zajedništvo – *communio* je cilj i ispunjenje euharistijskog slavlja; ono do svog cilja dolazi u pozdravu mira – *pax* te u pričesti.“¹¹⁶ Stoga „ne možemo dijeliti euharistijski kruh, a da ne dijelimo i svagdanji kruh.“¹¹⁷ U tomu je vidu prema skupštini Biskupske sinode „kršćanska tradicija sačuvala riječ *comunione* (*zajedništvo*, hrv. *pričest*) kako bi ujedno označila puno sudjelovanje u euharistiji i narav odnosa među vjernicima i među Crkvama.“¹¹⁸

2.1.2 Karizme i suodgovornost

Izgradnja Crkve nužno je povezana s djelatnošću čovjeka koji određuje njezin konačni izgled, ali za koji su potrebni „darovi i ovlasti Duha“¹¹⁹, nazvani *karizme*. To su „darovi za izgradnju cijele Crkve i za ostvarenje njezina poslanja“¹²⁰, a ne „primarno izvanredni fenomeni, kao primjerice čuda ili 'govor u jezicima', o kojem se izvješćuje u biblijskom vremenu.“¹²¹ Stoga je u Crkvi uvijek poželjno imati raznolikost karizmatičkih službi¹²² koje će upućivati na druge i tako tvoriti zajedništvo. Osobe i karizme čine jednu

¹¹¹ W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, 43.

¹¹² N. Gašpar, »Communio teologija«, 328.

¹¹³ W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, KS, 175.

¹¹⁴ Isto, 293.

¹¹⁵ Isto, 296.

¹¹⁶ W. Kasper, *Sakrament jedinstva*, KS, Zagreb, 2005., 50.

¹¹⁷ Isto, 68.

¹¹⁸ *Sažeto izvješće*, 3e.

¹¹⁹ Isto, 95.

¹²⁰ Marija Pehar, *Zajedništvo u Crkvi – odraz zajedništva Presvetog Trojstva*, BS, 92 (2022.), 3., 467.

¹²¹ W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, 95.

¹²² Usp. Isto.

cjelinu koja ne smije biti shvaćena u „duhu tolerancije, nego međusobnog obogaćenja“¹²³, i upućenosti jednih na druge.¹²⁴ Time dolazimo do drugoga važnog pojma, a to je *suodgovornost*. Nužno je razlučiti karizme „budući da je u Kristu Božje spasenje konačno postalo 'tijelo', tj. poprimilo vidljiv lik i jednoznačan oblik, svaki se duhovni dar, svako osobno svjedočanstvo i svako posebno poslanje, mora uvrstiti u apostolsko svjedočanstvo koje upućuje na Krista, i u put Crkve koji počiva na apostolskomu poslanju. Samo se tako karizma pokazuje kao plod Duha Svetoga, a ne kao proizvod subjektivne samovolje.“¹²⁵

Drugi vatikanski sabor istaknuo je zajedničku odgovornost svih kršćana koji po sakramentu krštenja participiraju na općem svećeništvu.¹²⁶ *Suodgovornost* označava ispravnu sliku kršćanskog shvaćanja zajednice gdje „vjernici laici nisu samo pasivni primatelji pastoralnih otajstava, nego zauzeti nositelji.“¹²⁷ Zbog toga Walter Kasper navodi da bi bilo loše svesti ekleziologiju zajedništva na „odnos biskupa između sebe i prema papi.... Crkva smo svi mi.“¹²⁸ Koncilsko razumijevanje pojma *communio* „zasnovano u nauku o zajedničkom svećeništvu“¹²⁹ upućuje na „*actuosa participatio*“¹³⁰ cijelog Božjeg naroda. Razumijevanje pojma *suodgovornosti* postaje jasno kada se očituje u stvarnim primjerima crkvenoga života: župnim vijećima, biskupijskim sinodama, biskupijskim vijećima pomoću kojih se stvara sve veće zanimanje vjernika laika i otkrivanje njihove spremnosti za preuzimanje odgovornosti.¹³¹

2.1.3. Crkva kao otajstvo

Pogled na Crkvu kao otajstvo otvara se tek objavom Isusa Krista po kojem se Crkva uprisutnjuje.¹³² Prema Walteru Kasperu „središte naviještanja nije sama Crkva. Ona i ne smije biti središte zanimanja i snaga svojih članova, suradnika i nositelja službi. Danas u središtu moraju biti pitanje o Bogu i traganje za Isusom Kristom.“¹³³ Nadalje, navodi da u kršćanstvu „nije riječ o nekom neodređenom otajstvu koje se javlja posvuda

¹²³ M. Pehar, *Zajedništvo u Crkvi – odraz zajedništva Presvetog Trojstva*, 468.

¹²⁴ G. Greshake, *Biti svećenik u ovom vremenu*, 142.

¹²⁵ Isto, 141.

¹²⁶ Usp. W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, 102.

¹²⁷ A. Čondić, *Ustani, zove te*, 119.

¹²⁸ W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, KS, Zagreb, 176.

¹²⁹ Isto, 304.

¹³⁰ Drugi vatikanski koncil, Konstitucija o svetoj liturgiji, *Sacrosanctum concilium* (4. 12. 1963.), KS, Zagreb, 2008., 14.

¹³¹ Usp. W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, 305.

¹³² Usp. Isto, 171.

¹³³ W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, 172.

i uvijek u svoj stvarnosti, nego o konkretnoj objavi otajstva jednog Boga u određenim povijesnim riječima i činima, sažetoj u svoj svojoj punini u Isusu Kristu.“¹³⁴ Egzistencijalno gledajući, čovjek u svojem življenju dotiče misterij kojega osvjetljava pomoću Krista 'svjetla naroda'.¹³⁵ Na tomu tragu teolog Nedjeljko Ante Ančić smatra da „Crkva ne može vršiti svoje spasenjsko poslanje u svijetu uklapanjem u njegove liberalne trendove. Njoj je danas neophodno dublje uranjanje u iskustvo trojedinog Boga iz kojega proizlazi obraćenje srca, uma i cijeloga života... Iz takvoga duhovnog ozračja izrasta istinski crkveni život, koji ima snage prožeti i našu konkretnu duhovnu i društvenu stvarnost.“¹³⁶

Slijedom toga, ako je Crkva, ističe Vjekoslav Bajsić „sakrament spasenja kojim se ljudi usađuju u Krista i dolaze pred lice njegova Oca u istini, onda bi Crkva morala doista biti takvo zajedništvo koje omogućava pojedincu da se unutar zajedništva i preko zajedništva nađe u svojoj istini.“ Stoga „kršćansko zajedništvo nije nipošto nešto glatko i jednostavno i ne rješava se zajedničkim recitiranjem Creda. Neprestani kompromisi ukazuju na taj problem.“ U konačnici, prema Walteru Kasperu kršćansku je zajednicu danas moguće „izgrađivati jedino na temelju iskonske kršćanske ljubavi prema drugim ljudima.“¹³⁷

2.2. Zajedništvo u Crkvi prema Josephu Ratzingeru

Polazeći od Augustinova nauka o pneumatologiji, Joseph Ratzinger nastavlja na tom tragu o Duhu Svetom kao *communio* govoreći da „postati kršćanin znači postati *communio* i tako unići u bivstveni način Duha Svetoga.“¹³⁸ Temelj svega jest Duh koji je „jedinstvo koje Bog daruje samome sebi, u kojemu se daruje samome sebi, u kojemu se Otac i Sin međusobno obdaruju.“¹³⁹ Naime, „Duh Sveti, kojega su Otac i Sin poslali, preobražava naša srca i daje nam sposobnost da uđemo u potpuno zajedništvo Presvetog Trojstva, gdje sve nalazi svoje jedinstvo. On gradi zajedništvo i sklad Božjeg naroda...

¹³⁴ W. Kasper, *Crkva Isusa Krista*, 191.

¹³⁵ Usp. Isto.

¹³⁶ N. A. Ančić, *Crkva u društvenim promjenama*, 86.

¹³⁷ Vjekoslav Bajsić, *Život i problemi crkvene zajednice*, KS, Zagreb, 2000., 138.-139., 194.

¹³⁸ Joseph Ratzinger, *Zajedništvo u Crkvi*, Verbum, Split, 2006., 38.

¹³⁹ Isto.

On je taj koji rađa mnogostruko i raznoliko bogatstvo darova i istodobno izgrađuje jedinstvo koje nikada nije jednoličnost, nego mnogoliki sklad koji privlači.“¹⁴⁰

2.2.1. *Pneuma*, euharistija i zajedništvo

Joseph Ratzinger tvrdi da je Crkva kao „duhovno stvorenje, kao Gospodinovo tijelo koje izgrađuje *Pneuma*, koje postaje tijelo Kristovo tako što *Pneuma* povezuje ljude u '*communio*', dakle kao duhovno stvorenje, Crkva je Božji 'dar' u ovom svijetu, a ovaj 'dar' je ljubav“¹⁴¹, što u konačnici znači da je „smisao i cilj svih darova: jedinstvo.“¹⁴² Duh je onaj koji treba „omogućavati među vjernicima crkvene zajednice jedinstvo (zajedništvo) u različitosti osobnog izraza iste vjere (jedinstvo u različitosti)“¹⁴³ jer „bîti kršćanstva upravo pripada prihvaćanje čitava zajedništva vjernika, poniznost (*humilitas*) ljubavi (*caritas*), 'međusobno podnošenje' – jer inače upravo nedostaje Duh Sveti, koji je povezivanje i ujedinjenje.“¹⁴⁴ U odnosu Duha i Crkve nužno je naglasiti da nema oprečnosti između službene Crkve kao ustanove i Duha, jer Crkva, „koja podjeljuje sakramente i slušajući izlaže Božju riječ, nikada nije samo 'empirijska Katolička Crkva', ne može se razdvajati u 'Duh' i 'instituciju'“¹⁴⁵

Na početku svojeg razmišljanja Joseph Ratzinger stavlja pojam *communio*, u kojemu su „ujedinjene obje stvarnosti – euharistija i zajednica“, koji se zasniva u 'lomljenju kruha prvih apostola, naglašavajući tako „euharistijski dinamizam crkvenoga zajedništva.“¹⁴⁶ Prema Ratzingeru svaki kršćanin koji je uveden vjerom i krštenjem ima svoj korijen i središte u Presvetoj Euharistiji.¹⁴⁷ Zaista, „jedinstvenost i nedjeljivost Gospodinova euharistijskog Tijela, to jest jedne i nedjeljive Crkve. Iz euharistijskog središta nužno izvire i otvorenost svake zajednice koja slavi, odnosno svake partikularne Crkve: privučena u Gospodinovo naručje, ona biva uključena u njegovo Tijelo, koje je jedno i nedjeljivo.“¹⁴⁸ U kontekstu euharistijskog zajedništva Joseph Ratzinger pokazuje

¹⁴⁰ EG, 94.-95.

¹⁴¹ J. Ratzinger, *Zajedništvo u Crkvi*, 50.

¹⁴² Isto, 56.

¹⁴³ N. A. Ančić, *Crkva u društvenim promjenama*, 132.

¹⁴⁴ J. Ratzinger, *Zajedništvo u Crkvi*, 50.

¹⁴⁵ Isto, 53.

¹⁴⁶ Isto, 64.

¹⁴⁷ Usp. Congregation for the doctrine of the faith, *Letter to the bishops of the Catholic Church on some aspects of the church understood as communion* (28. 5. 1992.), u: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_28051992_communionis-notio_en.html (19. 4. 2024.), 5.

¹⁴⁸ Isto, 11. Rasprava koju su vodili kardinali Ratzinger i Kasper o općoj i posebnoj Crkvi odnosila se na saborske dokumente i noviji dokument *Communiois notio* Kongregacije za nauk vjere (1992.), u kojoj

da euharistija „rastvara čitavo čovjekovo 'ja' i stvara novo 'mi'. Komunija s Kristom je nužno komunikacija sa svima koji su njegovi: sam postajem dio novoga kruha koji on stvara u transspustancijaciji čitave zemaljske stvarnosti.“¹⁴⁹

Društveno obilježje Ratzingerova poimanja zajedništva znači „međusobno zajedništvo. Ono po svojoj biti uključuje međusobno prihvaćanje, međusobno davanje i uzimanje, spremnost na dijeljenje.“¹⁵⁰ Potom tvrdi da je „nespojivo s crkvenim zajedništvom da jedni obiluju, a drugi oskudijevaju. Ono je uvijek 'zajedništvo stola', u najzahtjevnijem smislu riječi, čiji članovi moraju jedni za druge davati 'život' – fizički i duhovno.“¹⁵¹ Iz toga je razvidno da je „Crkva po svojoj biti odnos, odnos uspostavljen Kristovom ljubavlju, i taj odnos sa svoje strane utemeljuje nov odnos među ljudima.“¹⁵²

Ipak, Ratzingerova misao ide korak dalje, za njega *communio* predstavlja „udioništvo čovjeka u komuniji između čovjeka i Boga, koja je utjelovljenje Riječi.“¹⁵³ Isus Krist na takav način postaje cilj u ostvarenju kršćanina koji ljubeći euharistiju shvaća jasnije svoje poslanje: „donijeti Krista svim ljudima. Nije riječ o tome da pronosimo tek neku ideju ili etiku koju je Krist nadahnuo, nego dar njegove osobe.“¹⁵⁴ Osoba Isusa Krista predstavlja savršeno jedinstvo: „najviše jedinstvo koje postoji – Božje jedinstvo – nije jedinstvo neraščlanjena i nerazlikovana, nego je jedinstvo na način komunije-jedinstva koje stvara ljubav i koje jest ljubav.... U Sinovoj poslušnosti, u ujedinjenju dviju volja u jednome jedinom 'da' Očevoj volji, ostvaruje se komunija između ljudskoga i božanskog bivstva.“¹⁵⁵

2.2.2. Crkva kao sakrament zajedništva

Teza Josepha Ratzingera o ekleziologiji ima svoju polaznu točku: „Isus i Crkva, kristološko otajstvo i ono ekleziološko, neodvojivi su jedan od drugoga. Crkva, narod Božji, stvarno je 'Tijelo Kristovo', prisutno u povijesti sve do kraja svijeta.“¹⁵⁶ Kako se to ostvaruje najbolje možemo vidjeti u djelovanju Krista koji preko Crkve, 'Tijela'

je pitanje koja Crkva ima primat u ontološkom i vremenskom smislu opća ili posebna, izazvalo najviše reakcija. Tema te rasprave nadilazi ovaj rad, stoga je nećemo obrađivati.

¹⁴⁹ J. Ratzinger, *Zajedništvo u Crkvi*, 80.

¹⁵⁰ Isto, 69.

¹⁵¹ Isto, 70.

¹⁵² Isto, 81.

¹⁵³ Isto, 79.

¹⁵⁴ SC, 86.

¹⁵⁵ J. Ratzinger, *Zajedništvo u Crkvi*, 84.

¹⁵⁶ J. Ratzinger, *Hod prema Uskrsu*, Verbum, Split, 2006., 166.

„produžuje svoju zemaljsku vidljivu prisutnost (stoga se može reći da je Crkva na neki način *produžetak utjelovljenja*).“¹⁵⁷

Za Josepha Ratzingera govor o ekleziologiji i zajedništvu neodvojiv je od Isusa Krista i euharistije, jer „euharistija je naše sudjelovanje u vazmenom otajstvu te tako ona tvori Crkvu, tijelo Kristovo. Odavde proizlazi nužnost euharistije za spasenje. Nužnost euharistije istovjetna je s nužnošću Crkve.“¹⁵⁸ Crkva kao otajstvo „sagrađena po sakramentu tijela Kristova, mora biti, ona sama, tijelo i to jedincato tijelo, u suglasju s jedinstvom Gospodnjim, izraženim u jedinstvu i povezanosti s naukom apostola.“¹⁵⁹

Crkva kao sakrament zajedništva najbolje izražava svoju bit u sakramentalnom djelovanju predstavljena kao „ispunjena milošću, trajno zajedništvo Krista i vjernika i osobno spasiteljsko djelo samoga Krista. Pojedini sakramenti su tako čini čitavoga tijela: Krista – glave i Crkve – udova, što se najočitije vidi u euharistiji, kao središtu same Crkve i svih sakramenata.“¹⁶⁰ Govoreći o Crkvi kao sakramentu jasno se misli na otajstvo koje „u sebi ujedinjuje i pomiruje Božje nevidljivo spasenjsko djelo u vidljivoj ljudskoj stvarnosti.“¹⁶¹

Lijepo to opisuje teolog Antun Škvorčević (1947.) govoreći: „Prema svjedočanstvu Pisma i prema crkvenoj Tradiciji, jedinstvo je temeljno određenje biti Crkve. Crkva je bitno *una, sancta, catholica et apostolica*, u kojoj se u konačnici „ukidaju“ sve razlike naroda, kultura, rasa i spolova. Svi različiti topografski, sociološki, kulturalni i drugi naravni čimbenici ne mogu igrati nikakvu odlučujuću ulogu pred tim jedinstvom, koje je utemeljio jedan Bog, jedan posrednik Isus Krist u jednom Duhu Svetom, koje se posreduje jednom vjerom i jednim krštenjem, i koje označuje i uprisutnjuje jednu Euharistiju. To jedinstvo je temelj univerzalnosti i katoliciteta. Jedinstvo i univerzalnost Crkve nije nikakav beskrvni, apstraktni jednoobrazni i konačno totalitarni sustav. Bog ne otkupljuje neke antropološke apstrakcije, koje bi posvuda bile iste, već muškarce i žene od krvi i mesa. Jedna Crkva se konkretizira, inkulturira, na neki se način utjelovljuje u prostoru i vremenu.“¹⁶²

¹⁵⁷ Ante Mateljan, *Otajstvo susreta*, CuS, Split, 2010., 48.

¹⁵⁸ J. Ratzinger, *Hod prema Uskrsu*, 183.

¹⁵⁹ Isto.

¹⁶⁰ A. Mateljan, *Otajstvo susreta*, 68.

¹⁶¹ Antun Škvorčević, *Communio Ecclesiae - temelj sinodalnosti prema Drugom Vatikanskom saboru, Vrhbosnensia*, 10 (2006.), 1., 16.

¹⁶² Isto, 22.

2.2.3. Temelji kršćanskoga zajedništva

Ratzinger započinje tumačenje saborske konstitucije *Lumen Gentium* s novim pogledom na pojam *communio*, koji po njegovu mišljenju „ne zauzima središnje mjesto“ na Saboru, ali može „poslužiti kao sinteza bitnih elemenata saborske ekleziologije.“¹⁶³ Polazište za pojam zajedništva jest „susret s utjelovljenim Sinom Božjim, Isusom Kristom, koji u navještaju Crkve dolazi k ljudima. Tako nastaje zajedništvo među ljudima koje sa svoje strane počiva na zajedništvu s trojedinim Bogom.“¹⁶⁴ Središnji odgovor Josepha Ratzingera na pitanje *communio* – ekleziologije jest njezino poimanje kao „euharistijske ekleziologije.“¹⁶⁵ Snaga vjernika i izvor zajedništva u Crkvi jest euharistija koja ih sjedinjuje s Kristom.¹⁶⁶ Euharistija tako očituje „smisao Crkve, u kojoj je vrhunac upravo euharistijsko slavlje“¹⁶⁷ a koje je određeno zajedništvom. Stoga istina koja se potvrđuje od prvih kršćana jest da se „nijedna kršćanska zajednica ne može izgrađivati ako nema svoj korijen i stožer u svetkovanju euharistije, od koje dakle treba početi svaki odgoj duha zajedništva.“¹⁶⁸

S druge strane, Joseph Ratzinger naglašava važnost krštenja govoreći da je to „trojstven, to jest posve teološki događaj, daleko više od socijalizacije mjesne Crkve“, koje „uključuje zapućivanje prema jednomu tijelu Kristovu“, čiji postajemo članovi, „što se ne smije zamijeniti s članstvom u mjesnoj Crkvi.“¹⁶⁹ Krštenje ima „osnovno značenje“ crkvenoga zajedništva jer „ono je vrata i temelj crkvenog zajedništva.“¹⁷⁰ Osoba na „otajstven način ulazi u zajedništvo s Isusom Kristom, kojega ispovijeda Gospodinom i Spasiteljem, te na temelju kojega u zajedništvu Crkve nastavlja i razvija svoj kršćanski život, potaknut i pomognut milošću Duha Svetoga.“¹⁷¹ Za prvu kršćansku zajednicu „krštenje od početka postaje znak konačnog ostvarenja kraljevstva Božjega, koje pridružuje zajednici vjernika, otvara pristup euharistijskom zajedništvu iz čega proizlazi kršćansko poslanje u svijetu.“¹⁷² Naime, krštenje samoga sebe nije moguće, stoga se može

¹⁶³ J. Ratzinger, *Zajedništvo u Crkvi*, 136.

¹⁶⁴ Isto, 137.

¹⁶⁵ Isto, 138.

¹⁶⁶ Usp. Congregation for the doctrine of the faith, *Letter to the bishops of the Catholic Church on some aspects of the church understood as communion*, 5.

¹⁶⁷ Milan Šimunović, Euharistija i izgradnja zajednice, *Riječki teološki časopis*, 9 (2001.), 1., 73.

¹⁶⁸ PO, 6.

¹⁶⁹ J. Ratzinger, *Zajedništvo u Crkvi*, 148-149.

¹⁷⁰ A. Škvorčević, *Communio Ecclesiae*, 18.-19.

¹⁷¹ A. Mateljan, Aktualnost sakramenta krštenja, *SB*, 57 (2017.), 1., 26.

¹⁷² Isto, 28.

podijeliti samo kao čisti dar Božje ljubavi kako bi se onaj tko ga prima suobličio na sliku Sina i imao snagu za djelovanje u župnoj zajednici.¹⁷³

¹⁷³ Usp. A. Mateljan, Aktualnost sakramenta krštenja, 39.

3. PASTORALNO I DUHOVNO VODSTVO U ŽUPNOJ ZAJEDNICI

Zajedništvo, suodgovornost, poslanje pojmovi su koji zahtijevaju svoju realizaciju u konkretnom životu, koji se najbolje očituje na župnoj razini. Govoreći o župnoj zajednici, kardinal Josip Bozanić (1949.) ističe: „Crkva je konkretna stvarnost. Nju je potrebno upoznati iznutra, živeći pripadnost Crkvi. Ona je zajednica Kristovih vjernika koji se okupljaju u biskupijskim ili partikularnim Crkvama koje imaju vlastitoga pastira – biskupa... Župa je redoviti oblik crkvenoga života koji povezuje i usmjerava sve oblike zajedništva i poslanja koji se ostvaruju u zajednici vjernika. Crkveno zajedništvo svoj vidljivi izraz nalazi u župi. Župa kao konkretna zajednica je redovito očitovanje Crkve. Ondje gdje se župna zajednica okuplja vidljiva je Crkva.“ Nadalje govori da je župa „zajednica vjere u kojoj se postaje vjernikom i članom Crkve i gdje se Isusovo Evanđelje nastoji živjeti kao životni put... Iz življenoga dara vjere u župi rađa se duhovnost zajedništva koja je između ostaloga sposobnost da se vidi ono što je dobro i pozitivno u drugome. Duhovnost zajedništva, koju je na početku trećega tisućljeća posebno preporučivao sveti papa Ivan Pavao II. znači dati prostora bližnjemu, nositi bremena jedni drugih.“¹⁷⁴ U svjetlu ovog razmišljanja potrebno je razlučiti pojmove župe, pastoralnog i duhovnog vodstva kao glavne niti vodilje unutar župne zajednice.

3.1. Župa kao krajnje mjesto očitovanja Crkve

U hrvatskoj etimologiji izričaj 'župa' „označava administrativnu jedinicu kojoj je na čelu 'župan', odnosno 'župnik', a u latinskom jeziku izraz 'paroecia' i romanskim jezicima 'parrocchia' dolazi od grčkog glagola 'paroikeo', što znači stanovati u blizini, kraj grada, ili od grčke imenice 'paroikia', što znači obitavanje u tuđinskoj zemlji, biti stranac.“¹⁷⁵ Zakonik kanonskog prava definira ju kao „zajednicu kršćana vjernika u partikularnoj Crkvi za stalno uspostavljenu, u pravilu teritorijalno, u kojoj se pastoralna briga, pod autoritetom biskupa, povjerava župniku kao vlastitom pastiru.“¹⁷⁶ Stoga najvidljiviji znak crkvenoga zajedništva upravo se očituje u župi te je s pravom možemo opisati kao „krajnje mjesto očitovanja Crkve.“¹⁷⁷ Ona je ujedno „euharistijska zajednica

¹⁷⁴ Josip Bozanić, *Homilija na slavlju 450. obljetnice župe sv. Jeronima u Pučišćima*, u: <https://ika.hkm.hr/novosti/sredisnje-slavlje-450-obljetnice-zupe-sv-jeronima-u-puciscima/> (4. 5. 2024.).

¹⁷⁵ Marin Srakić, *Izgradnja partikularne Crkve: župna i biskupijska tijela*, *Diacovensia*, 9 (2001.), 1., 85.

¹⁷⁶ *Zakonik kanonskog prava* (25. 1. 1983.), GK, Zagreb, 1996., kan. 515.

¹⁷⁷ CL, 26.

i srce bogoslužnog života kršćanskih obitelji.“¹⁷⁸ Spomenuta misao govori o župi kao zajednici i zajedništvu, što je „preuzeto od Drugoga vatikanskoga koncila kada je Crkva jasno izabrala zajedničarsko obilježje kao vlastito nazvavši se Božjim narodom, tj. Božjom obitelji koja živi od naviještanja riječi Božje, od euharistije i služenja, u zajedništvu s biskupom. Stoga u duhu Koncila uz zajedničarsku dimenziju treba istaknuti i misionarsku i ministerijalnu.“¹⁷⁹

Iz spomenutoga je razvidno da svrha župne zajednice nije samo „da naviješta evanđelje na sve širem geografskom području i sve većem broju ljudi nego da snagom evanđelja dohvati i prožme kriterije vrednovanja, vrijednote, interese, misaone tokove, izvore nadahnuća u djelovanju ljudi i modele koji orijentiraju njihov život i koji su u raskoraku ili protimbi s Božjom riječju ili Božjim planom spasenja.“¹⁸⁰ Sabor naglašava da je župa primjer „apostolata zajednice time što ujedinjuje sve ljudske različitosti koje se u njoj nalaze te ih ugrađuje u sveopćinstvo crkve.“¹⁸¹ U tome je bitno naglasiti ulogu župnika kao vođu u pastoralnom i duhovnom smislu.

3.1.1. Župa: zajednica zajednicâ

O župi kao zajednici teško je govoriti u današnje vrijeme u kojemu prevladavaju individualizam, egoizam i razni drugi *izmi* koji preokreću temelje kršćanskog zajedništva, a to je ljubav. No, kršćanska zajednica „nije nikakva prirodna grupa u kojoj zajedništvo, između ostaloga, posreduju i određeni elementi kršćanske kulture ili kršćanskog pogleda na svijet, već je to grupa *sui generis*. Tu grupu sačinjavaju pojedinci koji se pojedinačno nalaze pred Bogom, koji sebe smatraju djecom Oca Nebeskog „koji čini da njegovo sunce izlazi nad zlima i dobrima, i da kiša pada pravednima i nepravednima“ (Mt 5,45); dakle, koji se ne nalaze u grupi iz prirodnih potreba, već kao navjestitelji i svjedoci novog ophođenja s ljudima i novih odnosa među ljudima.“¹⁸² U tom pogledu župa nije „neka

¹⁷⁸ HBK, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., 2226.

¹⁷⁹ Jadranka Garmaz, Prezbiter - služitelj i voditelj župne zajednice, *BS*, 80 (2010.), 3., 830.

¹⁸⁰ Stipe Nimac – Bruno Seveso, *Praktična teologija. Profil jedne teološke discipline s osvrtom na njene zadaće u hrvatskoj Crkvi i društvu*, Lepuri, 2009., 156.

¹⁸¹ Drugi vatikanski koncil, Dekret o apostolatu laikâ *Apostolicam actuositatem* (18. 11. 1965.), KS, Zagreb, 2008., 10.

¹⁸² V. Bajsić, *Život i problemi crkvene zajednice*, 195.

prolazna struktura“, već zajedništvo osoba, „prisutnost Crkve na nekom teritoriju“, u konačnici „zajednica zajednicâ“¹⁸³ pozvanih na „zajedništvo i jedinstvo.“¹⁸⁴

Ostvarenje zajedništva konkretna je stvarnost koja mora biti popraćena vidljivim gestama zajedništva,¹⁸⁵ odnosno da „stvarno bude u kontaktu s obiteljima i životom naroda i da ne postane beskorisna struktura koja je izgubila doticaj s narodom ili skupina izabranih koji gledaju samo na sebe.“¹⁸⁶ Župa je kao „svetište“ otvoreno za sve, pozvana također doprijeti do sviju, bez iznimke, doziva u pamet da siromašni i isključeni uvijek moraju imati privilegirano mjesto u srcu Crkve.¹⁸⁷ Upravo takva zajednica puna topline, osobne pažnje i ljubavi želi odgovoriti na čovjekova vječita pitanja i čežnje, da se u njoj čovjek osjeća prihvaćeno i zaštićeno i da mu takva zaštita pomaže nadvladati nemilosrdno vrijeme u kojemu proživljuje epohalne prijepore.¹⁸⁸ Pitanje je samo pristupa radu u župnoj zajednici jer „ma koju metodu izabrali, potrebno je pronaći novo rješenje s ciljem da pastoralni pristup učinimo osobnim. Treba izbjeći anonimnost. Svi mogu surađivati: uz svećenika i skupinu župljana postoji mnogo osoba sposobnih da stvore osjećaj ljudske topline oko sebe. To zahtijeva mnogo posla! Ali i mi smo mnogi!“¹⁸⁹

3.1.2. Župa prema HBK-a

Na početku trećega tisućljeća hrvatski su biskupi, shvaćajući okolnosti i promjene u društvu, nastojali izreći svoju viziju župne zajednice kao „zajednice zajednicâ, s ciljem da događaj Isusa Krista snažnije zahvati sve njezine razine, ne zaboravljajući, dakako, nužnost razvijanja svijesti općeg zajedništva, što se najposebnije događa u liturgijskim okupljanjima, posebno po slavljenju Euharistije u Dan Gospodnji.“¹⁹⁰ Župa je mjesto u kojoj se u „Kristovoj vjeri ostvaruje *zajedništvo, slavljenje Boga, služenje i svjedočenje (koinonia, liturgia, diakonia i martyria)*.“¹⁹¹ Na temelju toga biskupi govore o stvaranju „živih vjerničkih krugova“ koji će „privlačiti, koji će jače povezivati vjernike i više ih

¹⁸³ EG, 28.

¹⁸⁴ Kongregacija za kler, Naputak *Pastoralno obraćenje župne zajednice u službi evangelizacijskog poslanja Crkve* (29. 6. 2020.), KS, Zagreb, 2021., 28.

¹⁸⁵ Usp. Nicola de Martini, *Nova župa - zajednica prijatelja*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1982., 24.

¹⁸⁶ Kongregacija za kler, Naputak *Pastoralno obraćenje župne zajednice*, 29.

¹⁸⁷ Isto, 32.

¹⁸⁸ Usp. Godfried Danneels, *Krist ili vodenjak? Da li je Antikrist već među nama?*, Verbum, Split, 1998., 17.-19.

¹⁸⁹ Isto, 28.-29.

¹⁹⁰ HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, NKU/HBK – HILP, Zagreb – Zadar, 2000., 6.

¹⁹¹ Isto, 5.

oblikovati u vjeri“, a pritom spominju liturgijske zajednice, marijanske, ministrantske, biblijske, karitativne, molitveno – duhovne, misijske, ekumenske i pokrete kao što su neokatekumenski, fokolarini, karizmatici.¹⁹²

S druge strane, nadbiskup Marin Srakić (1937.) tvrdi da „bazične skupine nisu nove pastoralne strategije koje će nadomjestiti nedostatak klera; novi pokret ili nova udruga u Crkvi; crkvene kategorijalne skupine; skupovi u svrhu biblijske, teološke ili sociološke specijalizacije“, već su to „manje skupine (okupljanja) Crkve, žive ćelije župe s teritorijalnom odgovornošću koju im povjerava župnik u župi koja je podijeljena u nekoliko područja.“¹⁹³ S tim u svezi zanimljivo je kritičko razmišljanje Josipa Turčinovića (1933.–1990.) koji kaže: „Ja se ne slažem s onima koji kažu da su grupe koje su se počele formirati u Crkvi bazične zajednice, kao Fokolarini, Neokatekumeni itd. to nisu nikakve bazične zajednice. To su elitne zajednice. Rekrutiraju se od najboljih vjernika. Jedina realna bazična zajednica ovdje je župa.“¹⁹⁴

Sukladno tome biskupi traže promjenu svijesti uz ulaganje dodatnog napora u „promjenu stečenog mentaliteta za koji je kršćanska zajednica i kršćansko poslanje samo svećenikova briga. Takva se promjena traži i od svećenika, i od vjernika“¹⁹⁵, koji imaju dva temeljna uporišta: „ukorijenjenost u Bogu i misionarsku svijest.“¹⁹⁶ Na poseban se način ističe da su „Crkva i njezine zajednice ukorijenjene u misteriju samoga Boga. Zbog toga možemo reći da je mistika temeljna značajka svake crkvene zajednice.“¹⁹⁷ Vidljivo je da Crkva „više neće biti zajednica velikog broja ljudi, nego će to biti Crkva manjinâ, koja iz stvarnog uvjerenja djeluje u malim živim krugovima, sastavljenim od pravih vjernika. Međusobno približavanje ljudi morat će se učiti, ali ono će ipak biti pravo obogaćenje Crkve.“¹⁹⁸

Odgovornost je svećenika i vjernika laika „za motiviranje svih na odaziv na katehezu, a osobito na sudjelovanje u nedjeljnom zboru, odnosno euharistiji. Pod svaku cijenu valja raditi na otklanjanju opasnosti stvaranja prakse da se župu uglavnom shvaća

¹⁹² Usp. HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 7.

¹⁹³ M. Srakić, *Izgradnja partikularne Crkve: župna i biskupijska tijela*, 87.

¹⁹⁴ Josip Turčinović, *Misao vjere*, KS, Zagreb, 2010., 180.

¹⁹⁵ HBK, *Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća, Na svetost pozvani*, GK, Zagreb, 2002., 83. (dalje: NSP).

¹⁹⁶ HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 10.

¹⁹⁷ Isto.

¹⁹⁸ J. Ratzinger, *Sol zemlje*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997., 264., 220.

kao kakvu administrativnu strukturu koja služi za *udovoljavanje vjerskih potreba*.¹⁹⁹ Potrebno je imati svijest „da pravog pomaka u katehezi i sveukupnom pastoralnom djelu nema bez živih i odgovornih župnih zajednica.“²⁰⁰ Razvijajući ideju *živih krugova*, navodi se kako su to „iznimna mjesta, po uzoru na obitelj, istinskog prihvaćanja i komunikacije, u različitosti dobi, naobrazbe i zanimanja, uz međusobno prihvaćanje, praštanje i otkrivanje darova pojedinih članova, što je od posebne važnosti zbog rastućeg individualizma.“²⁰¹ Tri su 'stupa' živih krugova: obiteljska zajednica, karitativna zajednica i misijska zajednica,²⁰² a tiču se duhovnog i pastoralnog vodstva župne zajednice.

3.2. Duhovno vodstvo župne zajednice

U suvremeno doba pitanje savjesti vjernika i njezino oblikovanje jedan je od „pastoralnih prioriteta“ u kojem je od velike pomoći duhovno vodstvo kao crkvena služba za koju je „nadasve potrebna oživljenost iznutra – a nju, kao dar treba izmoliti od Duha Svetoga snažnom i dugom molitvom – te posebna priprava oko koje treba brižno nastojati.“²⁰³ Važna je to uloga koju svaki svećenik treba obnašati savjesno i predano posebno jer je povezana sa službom pomirenja te se temelji na „neodložnosti ljubavi: 'Jer ljubav nas Kristova obuzima kad promatramo ovo: jedan za sve umrije, svi dakle umriješe; i za sve umrije da oni koji žive ne žive više sebi, nego onomu koji za njih umrije i uskrsnu' (2Kor 5,14-15). To pretpostavlja osobitu predanost kako Kristovi sljedbenici doista 'ne bi više živjeli sebi', već se ostvarivali u ljubavi i istini.“²⁰⁴

Izričaj „duhovno vodstvo“ izvorno je „monaški pojam“²⁰⁵ prisutan od prvih stoljeća u povijesti Crkve, a napose u samostanima koji se stoljećima kontinuirano razvijao na istoku i na zapadu. U takvoj izgrađenoj civilizaciji duhovno praćenje predstavlja proces koji „mora uvijek voditi prema Bogu u kojemu možemo postići pravu slobodu“ jer „praćenje bi bilo kontraproduktivno ako bi postalo neka vrsta terapije koja

¹⁹⁹ HBK, „*Da vaša radost bude potpuna*“ (Iv 15,11). *Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, KS, Zagreb, 2018., 43.

²⁰⁰ NSP, 28.

²⁰¹ HBK, „*Da vaša radost bude potpuna*“ (Iv 15,11), 46.

²⁰² Usp. Isto, 63.

²⁰³ Kongregacija za kler, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe*, KS, Zagreb, 2014., 1.

²⁰⁴ Isto, 3.

²⁰⁵ U samostanima su uvijek postojale duhovne vođe, osobe koji su uglavnom bili monasi i svećenici koji su ljudima pružali duhovne savjete za njihove životne probleme s kojima su se suočavali. Osim svećenika duhovno vodstvo su pružali redovnici i redovnice te vjernici laici a primjer za to nam je sveta Katarina Sijenska (1347.–1380.).

jača tu zatvorenost ljudi u same sebe, a prestalo biti putovanje s Kristom prema Ocu.“²⁰⁶ Stoga bitan čimbenik duhovnog vodstva jest *slušanje*, jer kada se sluša drugoga „u određenom trenutku moramo nestati kako bismo pustili drugoj osobi da slijedi put koji je otkrila.“²⁰⁷

3.2.1. Osobine i način djelovanja duhovnoga vođe

Svaki svećenik postaje „snagom svoje službe duhovni vođa svojim vjernicima općenito, ali i svakomu čovjeku koji mu se obraća za potporu u svojem duhovnom životu.“²⁰⁸ To vidimo najprije u Starome zavjetu gdje je ulogu duhovnog učitelja imao *rabbi*, dok se u Novome zavjetu Isus predstavlja učenicima kao duhovni vođa, učitelj i pastir kojega trebaju slijediti. Služba duhovnoga vođe u suvremenim okolnostima „zahtijeva da i sâm službenik ima duhovnoga vođu kojemu će se utjecati i kojega će vjerno slijediti, kako bi mogao bolje voditi druge.“²⁰⁹ Stoga duhovno vodstvo nije neka vještina ili kompetencija koju netko posjeduje da bi drugima docirao, nego je „prije svega pomoć za razlučivanje na *putu svetosti* ili *savršenstva*. Temelj te prakse duhovnoga 'vodstva' jest činjenica da je Crkva zajedništvo, Kristovo mistično tijelo, obitelj braće koja se uzajamno pomažu prema primljenim darovima.“²¹⁰

Svrha i cilj duhovnoga vodstva jest „ponajprije pomoći osobi da prepozna znakove Božje volje za njezin poziv“²¹¹, a to zahtijeva čitavi dinamizam i tijek ostvarenja do puta savršenstva. Prije svega treba biti na *putu molitve*, na *putu sazrijevanja*, zatim slijedi *napredovanje* u duhovnome životu i razvijanje kreposti, čime dolazimo do *većeg savršenstva* i kontemplacije u kojoj su moguće 'tamne noći' i Božja blizina te je u konačnici osobi potrebno duhovno vodstvo i ustrajnost.²¹²

Osobine koje bi trebale resiti duhovnoga vođu kao i odgojitelje jesu: „ljudska sposobnost intuicije i gostoprimstva, razvijen doživljaj Boga i molitve, mudrost koja proizlazi iz pozornog i produljenog slušanja Riječi Božje, ljubav prema liturgiji i razumijevanje njezine uloge u duhovnom i crkvenom odgoju, potrebna kulturna kompetencija, dostupnost vremena i dobra volja da se posveti osobnoj, a ne samo grupnoj

²⁰⁶ EG, 170.

²⁰⁷ Franjo, Apostolska pobudnica *Christus vivit* (25. 3. 2019.), KS, Zagreb, 2019., 296.

²⁰⁸ Mihály Szentmártoni, *Osjetljivost za čovjeka*, GK, Zagreb, 2009., 105.

²⁰⁹ Kongregacija za kler, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa*, 75.

²¹⁰ Isto, 77.

²¹¹ Isto, 81.-93.

²¹² Usp. Isto.

brizi o pojedinim kandidatima.“²¹³ Osim tih karakteristika trebao bi imati „mudrost, osobno iskustvo, osobni odnos s Bogom i znanje“²¹⁴, kao i „dar prihvaćanja i slušanja, osjećaj odgovornosti i raspoloživosti“ kloneći se „autoritarnosti, personalizma i paternalizma, kao i afektivnog vezivanja.“ Nadalje, mora biti „razborit i diskretan“, traži se „poznavanje (teorijsko i praktično) duhovnoga života, iskustvo u njemu“²¹⁵, ali uvijek udaljujući se od svakoga psihologizma, spiritualizma, ne postavljajući „u središte njihov odnos, nego odnos između vođenog i Krista“, inače postoji „velika opasnost da vođenomu pomogne samo otvoriti rane ili frustracije i onda ga pusti samoga (to se može dogoditi i kod psihoterapije ili psihoanalize), ili čak, što je još gore, počne njime manipulirati i iskorištavati njegovo povjerenje.“²¹⁶

3.2.2. Duhovno zlostavljanje i sektaška zastranjenja u crkvenim ustanovama

Uz različite oblike zlostavljanja, poput seksualnog ili psihičkog, jedno od važnijih ali i sve zastupljenijih jest *duhovno zlostavljanje*. Naime, to je „svaka relacijska manipulacija emocionalne prirode, ali s argumentima religiozno – duhovnog sadržaja ('u ime Boga') koja utječe na osjetljivost osobe prema božanskome. Ta manipulacija kontaminira i iskrivljuje sliku Boga, dezorijentira i šteti nečijem životu vjere te općenito odnosu osobe s vlastitim unutarnjim svijetom vrednota i uvjerenja. Kao takvo, duhovno zlostavljanje jest oblik zlouporabe moći.“²¹⁷ Posebnost duhovnoga zlostavljanja jest primjerice: osoba koja se nalazi na poziciji moći ili je utemeljitelj/ica određene zajednice posjeduje 'nadnaravne darove' (vizije, poruke, lokucije od strane Presvetog Trojstva, Gospe ili drugih svetaca) uz pomoć kojih drugim ljudima govori što trebaju napraviti u svome životu pod izlikom 'volje Božje'. Često takve osobe zapečate tuđe sudbine govoreći im da se trebaju žrtvovati za ideale, ili pak nagovaraju druge ljude na svećenički i redovnički poziv. Također su prisutne čudne pobožnosti, molitve po nadahnuću, magijski

²¹³ Kongregacija za ustanove posvećenoga života i udruženja apostolskoga života, *Dimensione contemplativa della vita religiosa* (12. 8. 1980.), u: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccsrlife/documents/rc_con_ccsrlife_doc_12081980_the-contemplative-dimension-of-religious-life_it.html (17. 5. 2024.), 20.

²¹⁴ Ivan Platovnjak, Osobine duhovnih pratilaca Bogu posvećenih žena. Analiza istraživanja o duhovnoj pratnji posvećenih žena u Sloveniji, *OŽ*, 65 (2010.), 2., 191.

²¹⁵ Kongregacija za kler, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe*, 101.-102.

²¹⁶ I. Platovnjak, Duhovno vodstvo i psihologija: suprotstavljenost ili integracija?, *OŽ*, 63 (2008.), 1., 58.

²¹⁷ HBK/Nacionalna služba za zaštitu maloljetnikâ Talijanske biskupske konferencije, *Priručnik za odgojitelje za prezbiterat i posvećeni život, te za mlade u formaciji, Početna formacija u vremenu zlouporaba i zlostavljanja*, Zagreb, 2023., 53.

pristup sakramentalima. Na takav način takve osobe postaju 'duhovni očevi i majke' koji zasjedaju na prvo mjesto u životu druge osobe mučeći je, zlostavljajući je psihički i duhovno i lišavaju osobu vlastite slobode. Takva iskrivljena slika duhovnog 'vođe' dovodi osobu da ne donosi odluke samostalno, već su joj rješenja nametnuta.

Osobe koje vrše *duhovno zlostavljanje* imaju najčešće neke temeljne karakteristike manipulatora kao što su: optuživanje za individualizam, naglašavanje žrtvine slabosti ili opasnosti od pada u grijeh, ispravan sud koji se naziva predrasudom, izvanjsko ponašanje koje može biti jako fino ali i varljivo, traži se uniformiranost stavova, mišljenja, govora, ponašanja, oblačenja, nabijanje lažne krivnje, lažna obećanja i proroštva, pokrivanje svojeg govora crkvenim naukom, čest govor o iskrenosti i otvorenosti, laskanje i bacanje u egzistencijalnu krizu. Nažalost, takvi oblici zlostavljanja i zastranjivanja česti su kod duhovnih pokreta i zajednica gdje se gradi kult ličnosti, nerijetko kult osnivača, izvan grupe nema spasenja, javlja se kontrola vlastitih članova, poseban rječnik unutar grupe, brojne pobožnosti nepovezane s doktrinarnim jedinstvom, dolorizam i kult patnje, prozelitizam, privlačenje novih članova, miješanje *forum interum* i *forum externum*, posebni zavjeti, autoritarnost, svako propitivanje shvaćaju da dolazi od Zloga, laži i prevare, nedosljedan život.²¹⁸To su sve stvari za koje je odgovorna pastoralna razboritost te ispravno shvaćeno pastoralno vodstvo zajednice i pojedinaca.

3.3. Pastoralno vodstvo župne zajednice

Pod pojmom *pastoralnog vodstva* obično shvaćamo ulogu i djelovanje biskupa ili svećenika na određenom teritoriju. Prvenstveno to je posvećena osoba koja „u raznim oblicima života što ih je pobudio Duh tijekom povijesti, toliko neposrednije i dublje doživljava iskustvo istine Boga – Ljubavi koliko se više stavi pod Kristov križ.“²¹⁹ Pastoralno vodstvo ima svoje uporište u Starome zavjetu, a očituje se u činjenici da je Bog vodio izraelski narod po svojim *pastirima* koji su osluškiivali volju Božju i žrtvovali se u korist naroda: „Postavit ću im jednoga pastira koji će ih pasti“ (Ez, 34). Međutim, u Novome zavjetu slika pastira usmjerena je na Isusa kao *Dobrog pastira* koji život svoj polaže za ovce svoje (usp. Iv 10,18). Isus započinje novo svećeništvo koje ima korijen u Ocu nebeskom, te on kao glava pastirâ daje nalog svojim učenicima i Petru da vrše djelo

²¹⁸ Usp. Francuska biskupska konferencija, *Sektaška zastranjenja u crkvenim institucijama*, u: [htt ps://franjevci-st.com/sektaska-zastranjenja-u-crkvenim-institucijama/12715](http://franjevci-st.com/sektaska-zastranjenja-u-crkvenim-institucijama/12715) (17. 5. 2024.).

²¹⁹ Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica o posvećenomu životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu *Vita consecrata*, (25. 3. 1996.), KS, Zagreb, 1996., 24.

koje je on započeo (usp. Mt 28. Iv 21). U tom kontekstu „prezbiter je zapravo, u snazi posvećenja koje prima sakramentom svetog reda, poslan od Oca, po Isusu Kristu, kojemu je na poseban način suobličen kao Glavi i Pastiru svoga naroda, da bi živio i djelovao u snazi Duha Svetoga u službi Crkve i spasenja svijeta.“²²⁰

Služba pastira prvenstveno je služba naučavanja, posvećivanja i upravljanja.²²¹ Iako se „te zadaće uzajamno pretpostavljaju i ne mogu se razdvajati jedna od druge“²²², ipak nam je sada u prvom planu služba upravljanja koja vodi prema „punini duhovnog i crkvenog života.“²²³ Prezbiteri su najprije „suradnici biskupskoga reda, njegova pomoć i oruđe, pozvani na služenje Božjemu narodu, zajedno sa svojim biskupom tvore jedan prezbiterij kojemu su povjerene različite dužnosti.“²²⁴ No, Sabor naučava da pastira predstavljaju svi oni „između vjernikâ, koji su obilježeni svetim redom“ i koji se u „Kristovo ime postavljaju da Crkvu pasu riječju i Božjom milošću.“²²⁵ Oni su pozvani žrtvovati se i dati svoj život za svoje stado po uzoru na Krista koji je ljubio svoje.²²⁶ Osim pastira kao pastoralnih vođa koji „snagom svoje službe sudjeluju u pastoralnoj brizi za župu“²²⁷ treba istaknuti da prema Kongregaciji za kler postoje različiti oblici povjeravanja pastoralne skrbi i različita tijela crkvene suodgovornosti kao što je župno ekonomsko vijeće i župno pastoralno vijeće.²²⁸

3.3.1. Prezbiter kao vođa župne zajednice

Pojam „vodstvo ili vođenje“ veoma je zamršen, pa ga treba dodatno pojasniti. U svjetlu Drugoga vatikanskoga sabora riječ vođenje može označavati zadaću u smislu predvođenja slavlja sakramenata, također može označavati vođenje određene skupine ljudi, grupe mladih, pokreta, zajednice ili slično te ne mora biti povezano sa službom dobivenom ređenjem.²²⁹ Razlikujemo „vođenje u ime Crkve, vođenje u Crkvi i vođenje

²²⁰ Ivan Pavao II., Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji *Pastores dabo vobis* (25. 3. 1992.), Nadbiskupski duhovni stol – Glas koncila, Zagreb, 1992., 12. (dalje: PDV).

²²¹ Usp. PO, 4.-6.

²²² Benedikt XVI., Enciklika *Deus caritas est - Bog je ljubav* (25. 12. 2005.), KS, Zagreb, 2006., 25.

²²³ Kongregacija za kler, *Prezbiter - Navjestitelj Riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća* (19. 3. 1999.), KS, Zagreb, 1999., 56.

²²⁴ LG, 28.

²²⁵ LG, 11.

²²⁶ Usp. Kongregacija za kler, *Direktorij za službu i život prezbiterâ* (11. 2. 2013.), KS, Zagreb, 2013., 77. – 78.

²²⁷ *Zakonik kanonskog prava* (25. 1. 1983.), kan. 536.

²²⁸ Usp. Kongregacija za kler, *Naputak Pastoralno obraćenje župne zajednice*, 62.-117.

²²⁹ Usp. J. Garmaz, *Prezbiter - služitelj i voditelj župne zajednice*, 840.

različitih oblika realizacije Crkve“, jer poblizje opisan pojam vođenja donosi razlikovanje „onog vođenja koje se izriče službom (*officium*) i stoga je izričito opremljeno s *potestas* i onog vođenja koje je dano krštenjem i udjelom u trostrukoj Kristovoj službi (*munus*) i potječe od sveopćeg svećeništva svih krštenih.“²³⁰

Razvidno je da pastir i vođa „predstavlja i potiče mir i jedinstvo kršćana pomažući im da duhovno i vjerski rastu.“²³¹ Naime, „vođenje župe može biti samo primjereno, odmjereno po mjeri konkretne župe, u njezinu konkretnom trenutku, na konkretnom mjestu, s njezinim konkretnim osobama i dinamikom. Vođenje je konstitutivno za život župe, zbog čega je nužno uvijek nanovo teološki promišljati o njegovim temeljima.“²³² Pastoralni vođa nije samo neki „koordinator pastoral“²³³ jer radi se o poslanju koje „pronalazi punu istinu svojeg identiteta u naravi svoje izvedenosti iz Krista.“²³⁴

S obzirom na pastoralno vodstvo u pastoralnoj teologiji, slikovito se koriste sociološki pojmovi: *leader* i *manager*, pa da ne bi došlo do zabune, treba ih prikladno tumačiti. U tomu smislu poslanje *leadera* „nije planiranje konkretnih ostvarenja, nego ponuda strateških smjernica tijekom promjena“, odnosno „usmjeren je na osobe i zahtijeva ujedinjavanje vizije i motivacija“, *manager* se pak „bavi organizacijom da bi stvorio sustave osobama za ostvarenja plana.“²³⁵ Razborit pastir, sukladno sinodalnomu obliku pastoral, prikladno ujedinjuje ove dvije uloge s posebnim naglaskom na suradnju sa župnim vijećima, koji nisu nekakva formalna vijeća, nego stvarni pokretači župnog rada i koji nužno moraju biti uspostavljeni u svakoj župi u duhu sinodalnosti i suodgovornosti.²³⁶ Pastir obnašajući tu „funkciju poniznom vlašću predstavlja nužno služenje istini i crkvenome zajedništvu“²³⁷, stoga „mora njegovati i provoditi pravilnu komunikaciju sa svim svojim suradnicima.“²³⁸

²³⁰ Isto, 841.

²³¹ A. Čondić, *Ustani, zove te*, 186.

²³² J. Garmaz, *Prezbiter - služitelj i voditelj župne zajednice*, 842.

²³³ A. Čondić, *Ustani, zove te*, 187.

²³⁴ PDV 12.

²³⁵ A. Čondić, *Ustani, zove te*, 188.

²³⁶ Usp. Kongregacija za kler, *Naputak Pastoralno obraćenje župne zajednice*, 101.-117.

²³⁷ Ivan Pavao II., *Govor na audijenciji za sudionike općeg zasjedanja Kongregacije za kler*, 23. 11. 2001., u: Kongregacija za kler, *Naputak. Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*. KS, Zagreb, 2003., 5.

²³⁸ Josip Šimunović, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća*, GK, Zagreb, 2009., 34.

3.3.2. Opasnosti i izazovi pastoralnoga vodstva

Pastoralno vodstvo s jedne strane donosi mnoge plodne darove ljudima u služenju i konkretnoj pomoći, a s druge strane može donijeti brojne opasnosti kao što su: birokratizam, funkcionalizam, demokracizam,²³⁹ ali i sve prisutni individualizam. Služba pastoralnoga vodstva „najneposrednije se očituje kao organiziranje i predvođenje kršćanske zajednice“, a „crkveni voditelj ne smije postupati po svojoj volji, već se mora prepustiti Božjoj volji da ga vodi, tako da po crkvenim voditeljima Crkvu vodi zapravo sam Bog“²⁴⁰. Naime, „danas je više nego ikad osobito nužno prilagoditi način (stil) pastoralnog djelovanja stanju država s kršćanskom prošalošću, no koje su sada općenito sekularizirane. Od sve je veće važnosti promisliti *munus regendi* u njegovu izvornome misionarskom smislu, koji se ne smije poistovjećivati s birokratsko-organizacijskom zadaćom. To od prezbitera zahtijeva zaljubljeno vršenje vlasti, čiji se uzor otkriva u pastoralnom stavu Isusa Krista.“²⁴¹ Inače slijedi jačanje autoritarizma i samoupravljačkog demokracizma čija je posljedica „posvjetovnjačenje svećenika i klerikalizacija laika.“²⁴²

Ubrzani način života mijenja pogled na suvremeni pastirov način života pastira koji postaje sve zahtjevniji, odnosno radikalizirani pogledi na službu dovode do aktivizma s jedne strane i pasivnosti s druge strane, čime se sav pastoral svodi na župnika ili pastoralnu ravnodušnost.²⁴³ Također se može u pastoralnom i duhovnom vodstvu zamijetiti tzv. 'tamna noć' prožeta raznim kušnjama, zatim su tu različita razočarenja, sa samim sobom, biskupom, svećeništvom; zatim klerikalizam u svim vrstama te fenomen 'burned out'.²⁴⁴

²³⁹ Usp. Kongregacija za kler, *Direktorij za službu i život prezbitera*, IKA, Zagreb, 1994., 19. Isti, *Prezbiter - Navjesticelj Riječi*, 57.– 58. Isti, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, 29., „Ne nedostaje - pa i iznutra - opasnosti kao što su birokratizam, funkcionalizam, demokracizam, više menadžersko negoli pastoralno planiranje“

²⁴⁰ Brigita Perše, *Služba crkvenog vodstva u teoriji i praksi. Istraživanje među svećenicima u zemljama njemačkoga govornog područja i u Sloveniji*, BS, 83 (2013.), 2., 362.

²⁴¹ Kongregacija za kler, *Prezbiter - Navjesticelj Riječi*, 56. – 57.

²⁴² Usp. Isto, 57.-58.

²⁴³ Usp. A. Čondić, *Bijahu postojani (Dj 2,42)*, 324.

²⁴⁴ Manfred Scheuer opisuje ovaj fenomen: „Svećenici ne osjećaju stvarni puls života, vidi se na njima da nemaju doticaja s njim. Govore o stvarima iza kojih egzistencijalno ne stoje. Ne osjeća se u njih prodahnutost Bogom, strast za Bogom, čežnja za Bogom. Oni pokušavaju približiti drugima iskustvo Boga i vjere, a da i sami nisu doživjeli ta iskustva. Uzimaju Boga u usta, te s njim i o njemu izgovaraju previše riječi. Govore odveć samorazumljivo, odveć profesionalno... o Bogu. Premalo su osjetljivi spram onih koji traže, koji se bore i koji su neiskusni. Njihovi su zdenci presušili, njihovi su izvori presahnuli... molitva je za njih pravo mučenje. Eros za Božje kraljevstvo, vatra oduševljenja se ugasila. Izgorjelost (*burnt out syndrom*), otupjelost osjećaja, ogorčenost, bezglasna rezignacija, nutarnja emigracija... , daljnje su ključne riječi. I budući da se to ne pristoji, budući da se od svećenika napokon očekuje da živi od snažnog iskustva Boga, oni ovu nutarnju prazninu prikrivaju i ponašaju se kao da je Bog ionako onaj s kojim su prisno povezani... Jamačno, u naviještanju propovijedaju o 'dragocjenu' Bogu. No, njihova egzistencija često

Danas je veliki pastoralni izazov, što naglašava i spomenuto *Sažeto izvješće*, usvojiti sinodalni oblik pastoralnoga upravljanja,²⁴⁵ koji uključuje suradnju pastira i vjernika laika na temelju suodgovornosti, uključenosti i svijesti *sentire cum Ecclesia*.²⁴⁶ Ta se svijest može pokazati u različitim okolnostima, kao npr. što su stalne laičke službe: čitač, akolit, kateheta ili sudjelovanje vjernika laika u svećeničkoj službi kao što je izvanredni djelitelj pričesti.²⁴⁷

Da se ne bi zapelo u opasnostima, odnosno da bi se produbilo pastoralno poslanje, papa Benedikt XVI. potiče: „Kako ne bi iskusili egzistencijalnu prazninu u sebi i kako djelotvornost naše službe ne bi bila ugrožena, trebamo se uvijek iznova pitati: 'Jesmo li doista prožeti Božjom riječju? Je li to hrana od koje živimo, više no što su to kruh i stvari ovoga svijeta? Poznajemo li je doista? Ljubimo li je? Je li naš duh toliko zaokupljen tom Riječju da ona ostavlja traga u našem životu i oblikuje našu misao?' Kao što je Isus pozvao dvanaesticu da budu s njim (usp. Mk 3,14) a tek kasnije ih poslao propovijedati, tako su i u našim danima svećenici pozvani prigrliti taj 'novi način života' koji je uveo Gospodin Isus i kojeg su usvojili apostoli.“²⁴⁸

izgleda drugačije. Ključne pozicije njihova života zauzimaju radni učinak i brojevi. Na njihovoj se listi prioriteta ne pojavljuju sabranost, tišina, meditacija. Ili pak naviještaju Boga života, a sami se osjećaju prikraćenima, bezvrijednim otpadom“ u: G. Greshake, *Biti svećenik u ovom vremenu*, 316.-334.

²⁴⁵ Usp. A. Čondić, *Ustani, zove te*, 187. - 192.

²⁴⁶ Usp. Kongregacija za kler, *Direktorij za službu i život prezbiterâ*, 77. - 78.

²⁴⁷ Usp. A. Čondić, *Bijahu postojani (Dj 2,42)*, 328.

²⁴⁸ Benedikt XVI., *Svećenici - neprocjenjivi dar za Crkvu i čovječanstvo* (16. 6. 2009.). Pismo pape Benedikta XVI. uz proglašenje svećeničke godine povodom 150. obljetnice smrti arškog župnika, sv. Ivana Marije Vianneya u: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/letters/2009/documents/hf_ben-xvi_let_20090616_anno-sacerdotale.html (14. 5. 2024.)

ZAKLJUČAK

'Novi način života' koji nam je dān u osobi Isusa Krista obvezuje svakog krštenika na odgovornost za svoj život, za društvo, Crkvu, u konačnici drugoga pored sebe. Pojmovi i teme koje smo nastojali dotaknuti u ovome diplomskome radu posvješćuju ulogu u ostvarenju zajedništva i rad u župnoj zajednici. To nije samo puka teorija daleko udaljena od stvarnosti prepuna apstraktnih pojmova već naprotiv, to je naša stvarnost s kojom se moramo suočiti i što snažnije prionuti da bismo učinkovito navijestali kraljevstvo Božje.

Ovaj bismo rad zaključili prikladnim mislima Brune Ferrera, talijanskog pisca i svećenika pod naslovom *Smrt Župe*: „Na zidovima i u gradskim novinama pojavio se čudan posmrtni oglas: „U dubokoj boli javljamo smrt župe svete Eufrazije. Sprovod će biti u nedjelju u 11 sati.“ Sljedeće nedjelje crkva svete Eufrazije bila je, naravno, puna kao nikad dotad. Nije više bilo nijednog slobodnog mjesta, ni za stajanje. Ispred oltara bio je odar s lijesom od tamnog drva. Župnik je održao jedinstven govor: 'Ne vjerujem da bi se našu župu moglo ponovno vratiti u život ili je uskrisiti, ali kad smo se svi okupili, pokušao bih ono posljednje. Želio bih da svi prođete pored lijesa i posljednji put pogledate pokojnicu. Stanite u red jedan iza drugoga. Kada pogledate leš, izađite na sakristijska vrata. Nakon toga oni koji žele mogu ući na glavna vrata na svetu misu.' Župnik je otvorio lijes. Svi su se pitali: 'Tko bi to mogao biti unutra? Tko je zapravo pokojnica?' Počeli su polako prilaziti jedan za drugim. Svatko bi se nagnuo, pogledao unutra i izlazio iz crkve. Izlazili su u šutnji i pomalo zbunjeni. Svi koji su htjeli vidjeti leš župe svete Eufrazije, kad su pogledali lijes, vidjeli su, u zrcalu postavljenom na dno lijesa, vlastito lice.“²⁴⁹

Ova poruka ostavlja dubok dojam jer suodgovornost je veliki i ključni pojam današnjice gledajući na zajedništvo, duhovno i pastoralno vodstvo, pa čak i na aktualna zlostavljanja u Crkvi. Svatko snosi svoju odgovornost za današnjicu, pa se zapitajmo kakvo je naše djelovanje. U dehumaniziranom i otuđenom društvu nužno je govoriti o sinodalnosti koja, ispravno shvaćena, uspostavlja povezanost između mjesne Crkve i župne zajednice, doprinoseći zahtjevima za osmišljavanje pastorala i trajno bdijenje nad povjerenim zadaćama. Srce cjelokupnog pastorala jest župa kao mjesto gdje se najbolje očituje crkveno zajedništvo, duhovno i pastoralno vodstvo. To je mjesto otvoreno za sve ljude, za različite karizme koje vodi jedan, isti Duh, u zajedničkom poslanju. Za župnu zajednicu odgovorni su pastiri koji su 'vođe' u pravom smislu te riječi i koji predvode

²⁴⁹ Bruno Ferrero, *Važna je ruža. Male priče za dušu*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2001., 52.

svoje stado zajedno sa zauzetošću vjernika laika. Prvenstveno za ostvarivanje poslanja Crkve potrebno je moliti, biti otvoren Duhu Božjemu, tražiti svoje poslanje i svoju snagu u Bogu. Samo na takav način ne može doći do individualizma, birokratizma ili pak odvojenog pastoralna 'klerika' i 'laika', čime dolazimo do elitizma i privatiziranja poslanja, župe i svega što Crkva povjerava jednomu pastiru. Umrežavanjem vertikalne i horizontalne dimenzije javlja se misionarski žar i smisao za evangelizaciju te se javlja korelacija i integracija pastoralnih planova i programa koji nisu više odvojeni od stvarnosti. Svjedočanstvo života najbolji je primjer evangelizacije koji plijeni pozornost i zahvaća i druge ljude u kojima se prepoznaju znakovi Božje dobrote, nazočnosti i ljubavi. Bez tog svjedočanstva postoji mogućnost upasti u razne opasnosti, ispraznosti ovoga svijeta, ali i u povlađivanje samome sebi, stvarajući tako od sebe duhovne 'guru' koji u konačnici gledaju svoju korist, a drugima nanose ozbiljnu štetu što je vidljivo kod duhovnih zlostavljanja. Život u ljubavi i povezanosti s Bogom ne poznaje prepreke i doprinosi jedinstvu kako bismo zajedno kročili prema vječnomu životu.

KRATICE

KKC - Katekizam Katoličke Crkve

HBK - Hrvatska biskupska konferencija

DV - Drugi vatikanski koncil, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi *Dei Verbum*, KS, Zagreb 72008.

GS - Drugi vatikanski koncil, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, KS, Zagreb, 72008.

LG - Drugi vatikanski koncil, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen Gentium*, KS, Zagreb, 72008.

PO - Drugi vatikanski koncil, Dekret o službi i životu prezbitera, *Presbyterorum ordinis*, KS, Zagreb, 72008.

CL - Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Christifideles laici*, KS, Zagreb, 1997.

NMI - Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Novo millennio ineunte*, KS, Zagreb, 2001.

EdE - Ivan Pavao II., Enciklika *Ecclesia de Eucharistia*, Verbum, Split, 2003.

PDV - Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Pastores dabo vobis*, Nadbiskupski duhovni stol - Glas koncila, Zagreb, 1992.

EG - Franjo, Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, KS, Zagreb, 2013.

NSP - Hrvatska biskupska konferencija, *Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća. Na svetost pozvani*, GK, Zagreb, 2002.

Sažeto izvješće - XVI. redovna opća skupština Biskupske sinode, *Sinodalna Crkva u poslanju - Sažeto izvješće s prvog zasjedanja (4.-9. listopada 2023.)*.

KS - Kršćanska sadašnjost

GK - Glas Koncila

CuS - Crkva u Svijetu

BS - Bogoslovska smotra

OŽ - Obnovljeni Život

SB - Služba Božja

Kan. - kanon u *Zakoniku kanonskog prava*

IKA - Informativna katolička agencija

LITERATURA

Izvori:

Drugi vatikanski koncil, Dekret o apostolatu laikâ, *Apostolicam actuositatem* (18. 11. 1965.), KS, Zagreb, ⁷2008.

Drugi vatikanski koncil, Dekret o službi i životu prezbitera, *Presbyterorum ordinis* (7. 12. 1965.), KS, Zagreb, ⁷2008.

Drugi vatikanski koncil, Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (21. 11. 1964.), KS, Zagreb, ⁷2008.

Drugi vatikanski koncil, Konstitucija o svetoj liturgiji, *Sacrosanctum concilium* (4. 12. 1963.), KS, Zagreb, ⁷2008.

Drugi vatikanski koncil, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen Gentium* (21. 11. 1964.), KS, Zagreb, ⁷2008.

Drugi vatikanski koncil, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi *Dei Verbum* (18. 11. 1965.), KS, Zagreb ⁷2008.

Drugi vatikanski koncil, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* (7. 12. 1965.), KS, Zagreb, ⁷2008.

Drugi vatikanski koncil, Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad Gentes* (7. 12. 1965.), KS, Zagreb, ⁷2008.

Hrvatska biskupska konferencija, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994.

Zakonik kanonskog prava (25. 1. 1983.), GK, Zagreb, 1996.

Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Pastores dabo vobis* (25. 3. 1992.), Nadbiskupski duhovni stol - Glas koncila, Zagreb, 1992.

Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Vita consecrata*, (25. 3. 1996.), KS, Zagreb, 1996.

Ivan Pavao II., Apostolsko pismo *Novo millennio ineunte* (6. 1. 2001.), KS, Zagreb, 2001.

Ivan Pavao II., Enciklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. 4. 2003.), Verbum, Split, 2003.

Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Christifideles laici* (30. 12. 1988.), KS, Zagreb, 1997.

Benedikt XVI., Enciklika *Deus caritas est* (25. 12. 2005.), KS, Zagreb, 2006.

Benedikt XVI., Apostolska pobudnica *Sacramentum caritatis* (22. 2. 2007.), KS, Zagreb 2008.

Benedikt XVI., Apostolska pobudnica *Verbum Domini* (30. 9. 2010.), KS, Zagreb, 2011.

Franjo, Apostolska pobudnica *Christus vivit* (25. 3. 2019.), KS, Zagreb, 2019.

- Franjo, Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium* (24. 11. 2013.), KS, Zagreb, 2013.
- Franjo, Bula najave izvanrednoga Jubileja milosrđa *Misericordia vultus* (11. 4. 2015.), KS, Zagreb, 2015.
- XVI. redovna opća skupština Biskupske sinode, *Sinodalna Crkva u poslanju - Sažeto izvješće s prvog zasjedanja* (4.-9. listopada 2023.).
- Kongregacija za kler, *Direktorij za službu i život prezbitera* (31. 1. 1994.), IKA, Zagreb, 1994.
- Kongregacija za kler, *Naputak, Prezbyter, pastir i vođa župne zajednice*, KS, Zagreb, 2003.
- Kongregacija za kler, *Prezbyter – Navjestitelj Riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća* (19. 3. 1999.), KS, Zagreb, 1999.
- Kongregacija za kler, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe*, KS, Zagreb, 2014.
- Kongregacija za kler, *Naputak Pastoralno obraćenje župne zajednice u službi evangelizacijskog poslanja Crkve* (29. 6. 2020.), KS, Zagreb, 2021.
- Papinska biblijska komisija, *Biblija i moral. Biblijski korijeni kršćanskog djelovanja*, KS, Zagreb, 2010.
- Hrvatska biskupska konferencija, „*Da vaša radost bude potpuna*“ (Iv 15,11). *Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima* (12. 4. 2018.), KS, Zagreb, 2018.
- Hrvatska biskupska konferencija, *Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća. Na svetost pozvani* (15. 8. 2002.), GK, Zagreb, 2002.
- Hrvatska biskupska konferencija, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program* (27. 11. 2000.), NKU/GBK – HILP, Zagreb – Zadar, 2000.
- GBK/Nacionalna služba za zaštitu maloljetnikâ Talijanske biskupske konferencije, *Priručnik za odgojitelje za prezbiterat i posvećeni život, te za mlade u formaciji, Početna formacija u vremenu zlouporaba i zlostavljanja*, Zagreb, 2023.

Ostala bibliografija:

a) Knjige/zbornici:

- Ančić N. A., *Crkva u društvenim promjenama*, CuS, Split, 2007.
- Bajsić V., *Život i problemi crkvene zajednice*, KS, Zagreb, 2000.
- Čondić A., *Bijahu postojani (Dj 2,42)*, CuS, Split, 2023.

- Čondić A., *Ustani, zove te. Bogoslovno-pastoralna razmišljanja*, CuS, Split, 2013.
- Danneels G., *Krist ili vodenjak? Da li je Antikrist već među nama?*, Verbum, Split, 1998.
- De Martini N., *Nova župa – zajednica prijatelja*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1982.
- Ferrero B., *Važna je ruža. Male priče za dušu*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2001.
- Greshake G., *Biti svećenik u ovom vremenu*, KS, Zagreb, 2010.
- Kasper W., *Crkva Isusa Krista*, KS, Zagreb, 2013.
- Kasper W., *Papa Franjo – revolucija nježnosti i ljubavi. teološki korijeni i pastoralne perspektive*, KS, Zagreb, 2015.
- Kasper W., *Sakrament jedinstva*, KS, Zagreb, 2005.
- Mateljan A., *Otajstvo susreta*, CuS, Split, 2010.
- Nimac S. – Seveso B., *Praktična teologija, Profil jedne teološke discipline s osvrtom na njene zadaće u hrvatskoj Crkvi i društvu*, Lepuri, 2009.
- Ratzinger J., *Hod prema Uskrsu*, Verbum, Split, 2006.
- Ratzinger J., *Sol zemlje*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997.
- Ratzinger J., *Zajedništvo u Crkvi*, Verbum, Split, 2006.
- Szentmartoni M., *Osjetljivost za čovjeka*, GK, Zagreb, 2009.
- Šimunović J., *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno – teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastora u Republici Hrvatskoj*, GK, Zagreb, 2009.
- Turčinović J., *Misao vjere*, KS, Zagreb, 2010.

b) Članci

- Barašćevski T., Unutarcrkveni dijalog – izraz i put ostvarenja crkvenog zajedništva, *BS*, 88 (2018.), 3., 543.-559.
- Baršćevski T., Molitva i trajna formacija kao dužnosti u svećeničkom životu, *Vrhbosnensia*, 27 (2023.), 2., 217.-244.
- Čondić A., Poslanje vjernika laika u pastoralu nekad i danas, *CuS*, 51 (2016.), 2., 302.-321.
- Čondić A., Priprema i prvi dio Sinode o sinodalnosti 4. - 29. listopada 2023., *CuS*, 59 (2024.), 1.

- Dabić G., Lik, narav i spasenjsko poslanje vjernika laika u Crkvi, *BS*, 78 (2008.), 3., 559.-581.
- Domazet A., Crkva i njezina dosljednost poslanja, *BS*, 9 (2021.), 3., 475.-498.
- Duda B., Crkva kao zajedništvo-koinonia, *BS*, 58 (1988.), 4., 143.-148.
- Garmaz J., Prezbyter – služitelj i voditelj župne zajednice, *BS*, 80 (2010.), 3., 829.-846.
- Gašpar N., »Communio teologija« Drugoga vatikanskog koncila kao polazište i temelj sinodalnosti, *BS*, 86 (2016.), 2., 327.-341.
- Hranić Đ., Službe vjernika laika u crkvenoj zajednici: današnje ekleziološke perspektive, *Diacovensia*, 9 (2001.), 1., 63.-80.
- Kalem H., Teologija laika - polazeći od prenošenja i priopćavanja vjere, *Vrhbosnensia*, 21 (2017.), 2., 439.-465.
- Kasper W., Narod Božji – Tijelo Kristovo – Communio u Duhu Svetom. O ekleziologiji polazeći od Drugoga vatikanskog sabora, *Communio*, 39 (2013.), 6.-19.
- Mateljan A., Aktualnost sakramenta krštenja, *SB*, 57 (2017.), 1., 24.-40.
- Bižaca N., Sinodalnost preduvjet uspjeha nove evangelizacije, *CuS*, 47 (2012.), 3., 295.-298.
- Dogan N., Ekleziologija suodgovornosti. Biblijsko-dogmatski temelji, *Diacovensia*, 12 (2004.), 1., 7.-33.
- Pehar M., Zajedništvo u Crkvi – odraz zajedništva Presvetog Trojstva, *BS*, 92 (2022.), 3., 449.-476.
- Perše B., Služba crkvenog vodstva u teoriji i praksi. Istraživanje među svećenicima u zemljama njemačkoga govornog područja i u Sloveniji, *BS*, 83 (2013.), 2., 353.-373.
- Platovnjak I., Duhovno vodstvo i psihologija: suprotstavljenost ili integracija?, *OŽ*, 63 (2008.), 1., 47.-59.
- Platovnjak I., Osobine duhovnih pratilaca Bogu posvećenih žena. Analiza istraživanja o duhovnoj pratnji posvećenih žena u Sloveniji, *OŽ*, 65 (2010.), 2., 189.-204.
- Srakić M., Izgradnja partikularne Crkve: župna i biskupijska tijela, *Diacovensia*, 9 (2001.), 1., 81.-93.
- Šeper F., Crkva je "communio" - zajedništvo svih vjernika, *BS*, 58 (1988.), 4., 149.-157.
- Šimunović M., Euharistija i izgradnja zajednice, *Riječki teološki časopis*, 9 (2001.), 1., 71.-79.

- Škvorčević A., *Communio Ecclesiae - temelj sinodalnosti prema Drugom Vatikanskom saboru*, *Vrhbosnensia*, 10 (2006.), 1., 13.-27.
- Vesely E., *Sinoda biskupa '85: proživjeti, provjeriti i promicati Koncil*, *OŽ*, 41 (1986.), 5., 400.-413.
- Vranješ N., *Ostvarivanje sinodalnog stila pastoralnog djelovanja na župnoj razini. Djelovanje kao autentičan izričaj zajedništva Crkve*, *BS*, 80 (2010.), 4., 1209.-1233.
- Zadrić Lj., *Relacionalno-komunionalni identitet svećenika*, *Vrhbosnensia*, 27 (2023.), 1., 31.-46.

Mrežna mjesta

- Bozanić J., *Homilija na slavlju 450. obljetnice župe sv. Jeronima u Pučišćima*, u: <https://ika.hkm.hr/novosti/sredisnje-slavlje-450-obljetnice-zupe-sv-jeronima-u-puciscima/> (4. 5. 2024.).
- Benedikt XVI., *Svećenici – neprocjenjivi dar za Crkvu i čovječanstvo* (16. 6. 2009.), Pismo pape Benedikta XVI. uz proglašenje svećeničke godine povodom 150. obljetnice smrti arškog župnika, sv. Ivana Marije Vianneya u: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/letters/2009/documents/hf_ben-xvi_let_20090616_anno-sacerdotale.html (14. 5. 2024.).
- Congregation for the doctrine of the faith, *Letter to the bishops of the Catholic Church on some aspects of the church understood as communion* (28. 5. 1992.), u: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_28051992_communionis-notio_en.html (19. 4. 2024.).
- Francuska biskupska konferencija, *Sektaška zastranjenja u crkvenim institucijama*, u: <https://franjevci-st.com/sektaska-zastranjenja-u-crkvenim-institucijama/12715> (17. 5. 2024.).
- Franjo, *Zajedništvo se stvara hodeći zajedno*, u: <https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2023-03/papa-franjo-hodocasnici-zupe-rho-zajednistvo.html> (18. 5. 2024.).
- Kongregacija za ustanove posvećenoga života i udruženja apostolskoga života, *Dimensione contemplativa della vita religiosa* (12. 8. 1980.), u: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccsrlife/documents/rc_con_ccsrlife_doc_12081980_the-contemplative-dimension-of-religious-life_it.html (17. 5. 2024.).

Puljić Ž., *Sinoda je plod Drugog vatikanskog sabora*, u: <https://ika.hkm.hr/dokumenti/nadbiskup-puljic-sinoda-je-plod-drugoga-vatikanskog-sabora/> (21. 3. 2024.).

Vademecum - za Sinodu o sinodalnosti, u: <https://sinoda.hbk.hr/vademecum.html> (24. 3. 2024.).

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Branimir Ivančić, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra/magistre teologije, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također, izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 29. svibnja 2024.

Potpis

SUMMARY

Communion (*koinônia*) is a word woven into the Holy Scriptures from the Old and New Testaments to Paul's writings, based on material and spiritual realities, and represents participation in a common mission and belief in the Holy Trinity. Such a view of vertical and horizontal communion for every believer stems from the sacrament of baptism, where one has been called to build the Kingdom of God here on earth. The Second Vatican Council emphasizes the general call to holiness and the growing need to involve all believers to walk together toward God. Therefore, the current summary report from the Synod of Bishops (2021/2024), in which the aspects of synodality, co-responsibility, participation, and mission of the Church are emphasized, is important. The voices of the leading theologians of the 20th century, Joseph Ratzinger and Walter Kasper, who in their own way speak about the mentioned concepts within the framework of their ecclesiology, are especially important here. The expression of community is exemplified best within a parish, in the mutual relationship between lay believers and in the relationship between lay believers and pastoral clergy. It is especially important to emphasize the importance of parish pastoral guidance, which carries its own perils such as potential individualism, bureaucratism, or elitism, which are not negligible problems of the modern era. In addition to pastoral leadership, spiritual leadership is extremely important, the goal of which is to accompany and guide another person toward encountering God. Unfortunately, along with other forms of abuse, it is necessary to write about spiritual abuse and sectarian delusions in the Church, which are increasingly prevalent. The unity of the Church is tangible, therefore it is necessary to always strengthen it, while not forgetting that the root of everything is prayer and union with Christ. Listening gives inspiration for pastoral and spiritual action, always for the benefit of believers and for the salvation of souls.

Keywords: community, co-responsibility, synodality, listening, individualism, mission, charisms, unity, parish, pastoral and spiritual guidance.